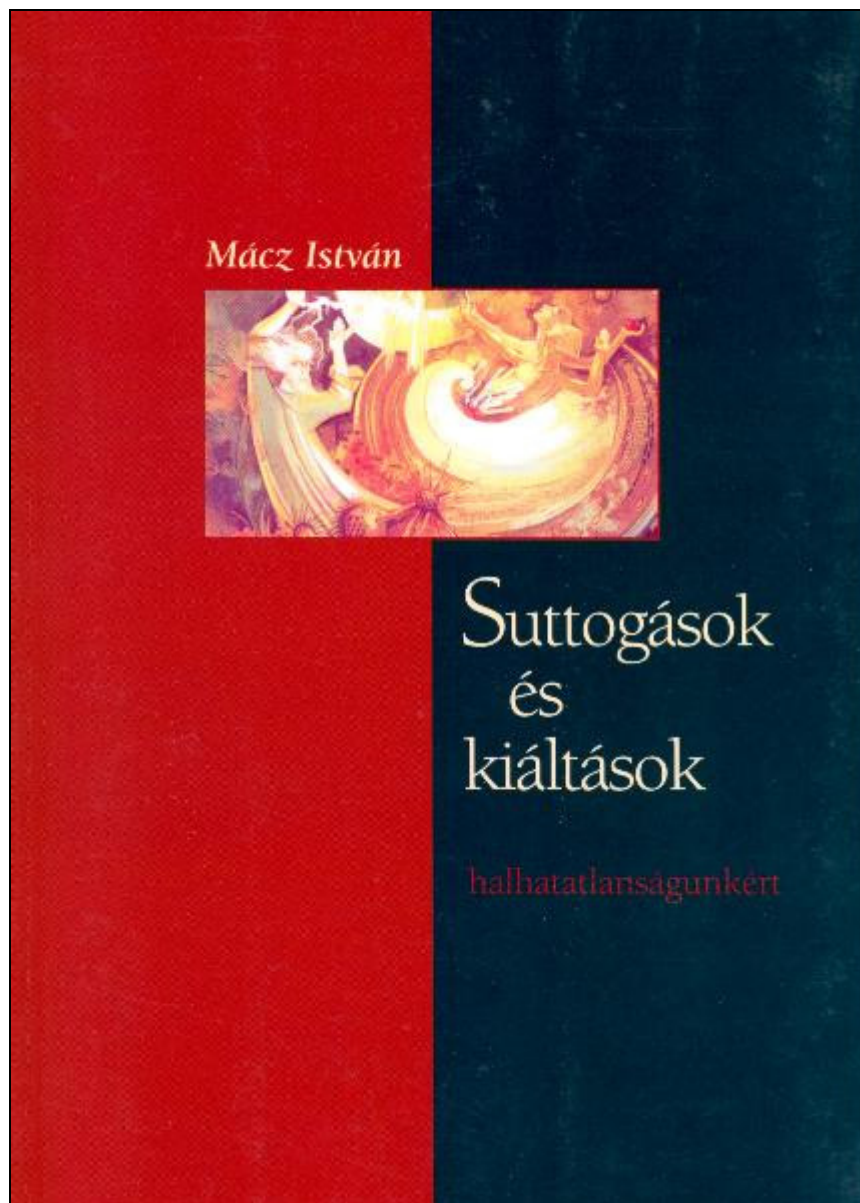

Mácz István

Suttogások és kiáltások

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Mácz István
Suttogások és kiáltások

A borítón Csiby Mihály: Teremtés (Ócsa, rk. templom, freskó, 1968)

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 2006-ban jelent meg a Szent István Társulat kiadásában az ISBN 963 361 837 1 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Mottó.....	5
Az elnémíthatatlan „szót” halljuk?.....	6
És azután?.....	7
A „szó” forrása: vallási ösztön, vallási érzék.....	8
I. Az elnémíthatatlan szó az ősi vágy hangja irodalmi vallomásokban.....	10
Meg nem halhatok én.....	10
Visszatérni a kikötőbe.....	11
A szív égi szerelemre vár.....	12
A nem ismert tartomány.....	13
Válasz az örökkévalóságban.....	14
Csűrőbe gyűjt az Isten.....	15
Egy ajtó kinyílik.....	16
Meglátom, mihelyt meghalok.....	17
Elindultál mindörökké lenni.....	18
Nem tudok nem örökké élni.....	19
Végtelen hazámba indulok.....	20
A végtelenség szemébe villan.....	21
Halhatatlan vagyok.....	22
Feltámadok.....	23
A mennybe látni.....	24
Várok.....	25
Hogyha majd lehulltam, – ne lehessenek én?.....	26
Az örökkévalóba olvadunk.....	27
Vissza az isten szerelmébe.....	28
A fény partot ér.....	29
Emelkedő zuhanás.....	30
Nem akarok meghalni.....	31
Eljön valami valamikor valahol.....	32
Végtelen randevúra várunk.....	33
Időből az öröklétbe.....	34
Végtelen vágy a végtelenség felé.....	35
Létrejöttem, tehát örök vagyok!.....	36
Visszatérünk a nagy egészbe.....	37
Az „én” túléli a halált.....	38
Hol angyalok terítik már asztalod.....	39
II. Jelek.....	40
Halhatatlanság felé mutató jelek, amelyeket nem lehet nem látni.....	40
Élő kapcsolat élő halottainkkal, amit nem lehet letagadni.....	43
III. Közelítések.....	45
A halhatatlanság utáni vágy az örökélet létét erősíti meg.....	45
Gondoljuk át Pascal gondolatait.....	47
Láttatni az elképzelhetetlent.....	48
IV. Állapotok.....	49
Halhatatlanságunk egyik lehetősége a pokol.....	49

A halhatatlan ember boldogsága a menny	51
V. Az ember suttog és kiáltoz, az Isten sem hallgat	56
Isten suttogása halhatatlanságunkról.....	56
Jézus Krisztus kiáltja: örök életetek van.....	58
Jézus feltámadása feltámadásunk	60
Tanítványok tanúságtétele	62
Az egyház tanítása „hiszem a test feltámadását”	64
VI. Kérdések és állítások	66
Istenben hinni annyi, mint hinni az örök életben.....	66
Mi élteti hitünk Istenben?	67
Unalmas élet a halhatatlan élet?.....	68
És addig?.....	70
Verni kezdem az aranyhidat.....	73
Irodalomjegyzék	75

Mottó

„Egész életünk azon fordul meg,
vajon
halhatatlan vagy halandó a lelkünk?”¹

Pascal

Az ember szempontjából
így hangzik a döntő kérdés:
vállalod-e a végtelent vagy sem?
Ez életének kritériuma.”²

C. G.jung

„Egyszer vagyok, hogy örökké legyek.”³

Hamvas Béla

¹ Pascal: GONDOLATOK (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983. 110. o., 218. o. Fordította: Pödör László)

² C. G. Jung: EMLÉKEK ÁLMOK GONDOLATOK (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. 389. o. Fordította: Kovács Vera)

³ Hamvas Béla: SILENTIUM. UNICORNIS. TITKOS JEGYZŐKÖNYV (Vigilia Könyvkiadó, Budapest, 1987. 57. o.)

Az elnémíthatatlan „szót” halljuk?

A Nobel-díjas lengyel költő ÉRTELEM című versében arra gondol, ha meghal, meglátja a „világ bélést”. A felfoghatatlant is megérti. Megismeri a másik oldalt, a megfejtésre váró valóságot.

Amint olvassuk ezt a kijelentő módban közölt állítást, jó érzés fog el, hiszen mi mást szeretne az ember, mint tudni a halálon túli valóságot. Ám, nem sokáig tart ez a melengető érzés, ha a második lehetőségnek ad helyt. „És ha nincs is belseje a világnak?” Ha a jelenségek, akár a rigó is nem jel, hanem rigó csupán? A változások semmi értelmet nem követnek, és a föld is csak föld. És más nincs. – Egyik felvetésére sem mond igent (ebben a költeményében!), hanem megállapít egy tényt.

„Még ha így volna is, megmaradt azért
Egy porlandó ajkak ébresztette szó,
Mi fáradhatatlan hírnökként rohan és rohan
A csillagközi űrön, pörgő galaxisokon át
És kiáltoz, tiltakozik, üvölt.”⁴

Ez a Czeslaw Milosz által emlegetett, halandók ajkán ébresztett szó akár van halálon túli élet, akár nincs, kiáltoz, hogy legyen, tiltakozik esetleges nemléte miatt, szinte üvölt, ősi ösztönnel igényli a halhatatlan életet. Gyakran csak csöndesen suttog. És ez a szó elnémíthatatlan az egyes emberben és az emberiségben. Tanúskodik erről a szívünk, tanúskodik mind az ember szellemtörténete, mind a vallástörténet. Észrevesszük? Találunk „szót”, van néhány „szavunk” annak megválaszolására, amit ez az egyszerű kérdés tesz föl: **ÉS AZUTÁN?**

⁴ Czeslaw Milosz: MILYEN IS LESZ A MENNYBEN (Új Ember Könyvkiadó, Budapest, 2004. Fordította: Zsillé Gábor)

És azután?

Több változatban ismert az a „tanmesének” szánt párbeszéd, amelyet ismét érdemes átgondolnunk. A párbeszéd az alig múlt tízéves Tanítvány és a Mester között folyik.

- Mi a jövőd, mit tervezel? – kérdi a Mester.
- Elvégzem az általános iskolát, középiskolába megyek, leérettségizem.
- És azután?
- Pályát választok. Még nem tudom, szakmát tanulok-e, vagy egyetemre jelentkezem.

Vonz a jogászi pálya.

- Az egyetem elvégzése után mi lesz?
- Dolgozom. Ismétlem, vagy egy szakmában, vagy jogászként. Munkámat az emberek hasznára szeretném végezni.

– És azután?

– Biztos szerelmes leszek. Társat keresek, családot alapítunk, reménykedem a boldogságban.

– És azután?

– Mi hárman vagyunk testvérek. Szeretném, ha több gyermekem lenne, akiket felnevelünk, taníttatjuk őket.

– És azután?

– Sokat kérdez Mesterem, de válaszolok. Majd nyugdíjba megyek, és élvezem a gondtalanabb életet, mint nagymamám, talán még könyvet is írok, mint nagyapám.

– És azután?

– Azután, azután ... Nem túl sokat kérdez tőlem? – Azután jön az idősor, a betegségek gátjait kell átugornom és, és természetesen majd megérkezik a halál.

– És azután? – kérdi a Mester, ám hangsúlyában inkább felkiáltójel van, mint a kérdés jele.

– Ezen még nem gondolkoztam – válaszolja némi bizonytalanság és meglepődés után a tanítvány. – Most nincs rá válaszom.

Nekünk van? Kinek van válasza a kérdésre: mi következik a halál után? Pusztulásba zuhan halandó voltunk, vagy halhatatlanok vagyunk? Van válasz. Szavainkban is ez szólal meg: bennünk rejlő öszoztön mutat feléje.

A „szó” forrása: vallási ösztön, vallási érzék

Az ember tudja, hogy meghal, egyedül az ember az élőlények közül. Ám az emberben kinyílik egy bizalom és csak az emberi szívben: nem enyészik el teljesen, halandó élete halhatatlan. Miből ered ez a bizalom? Ösztönből.

Ösztön. Ösztönök bennünk, amelyek az életet szolgálják. Éhség, szomjúság, önfenntartás, társkeresési elemi erő, hiszen magának senki nem elég, kell valaki más, és vele egygye ölelkezve teljesebbé lesz élete, és ölelésükből új élet születik.

Ezek az alapvető ösztönök az embert nem csapják be. Rendes körülmények között van élelem, tehát az éhség nem hiábavaló; van társ, akire rátalál, stb. Mindezek mellett „van az emberi szívben egy törekvés a végtelenbe, az örökkévalóba” – tanítja Prohászka Ottokár, és nevéen is nevezi ezt a törekvést: vallási ösztön.⁵ Thomas Merton ezt az elemi erővel jelentkező vágyat alapvetőbbnek véli, mint a testi szükségletet.⁶ „Bármennyire is hangoztatjuk – tanítja tovább Prohászka Ottokár –, hogy a keresztény hit az apostol szavai szerint „rationabile obsequium”, vagyis „okos szolgálat”, mely ésszerűen indul, értelmes belátástól sugalmaztatik: mégsem szabadna félnünk annak hangoztatásától sem, hogy van pszichológiai szükségletünk, van vallási ösztönünk, és ennek gyökere természetesen az érzésben van.”⁷ Az pedig köztudott, hogy az érzés általánosabb megnyilatkozása az életnek, mint az értelem. Így érthető és tapasztalható minden emberben váltakozó erővel ugyan, de mégis minden emberben megjelenő törekvés a halhatatlanság után, vágy: élni a halál után.

Az eddig leírtak alapján nem lepődünk meg azon, hogy a valláspszichológusok állítják az emberben működő *sensus numinis* jelenlétét. A *Numinosum* mindaz, ami meghaladja az embert, a titokzatos Valóság, az isteni Valóság, egy Másvilág. Az ember a benne működő vallási érzékkel istenséget sejt, Istent remél, másvilágot érez. Ezzel az alapélménnyel tudata szembeszállhat, tagadhatja sejtése valóságát, vagy igent mond rá, hiszi és bízik abban, nem csapja be ösztönének jelzése. Igent mond vagy nemet, de közömbös nem maradhat vele szemben. (Vajon az éhező ember érzett éhségével közömbös maradhat, képes nem törődni éhével?!)

Ösztön, érzés, vágy — nem szabad lebecsülni egy „csak” szóval. Hiszen lélektani tény, hogy teljesen ismeretlen után nem vágyunk. Érzés, vágy, elemi ösztön akkor mozdul az emberben, ha előbb a tudatban megjelenik valami tartam, amely kiváltja az érzést, vágyat ébreszt és elérésére serkenti az ösztönt. Schütz Antal találóan állítja, hogy „a másvilágra az ember bizonyos elődleges ösztönös jellegű tevékenységgel talál rá, mint csecsemő az anyai emlőre.”⁸

És azután? – tette fel a Mester tanítványának a kérdést. Ha más nem, az ember önmagának teszi fel, és személyes halhatatlansága izgatja.

A mély emberi érzések, minden embert foglalkoztató kérdések, a szívben jelentkező emberi vágyak hivatott megfogalmazói, kifejezői az írók, a költők. Amit az átlagember szavakba nem tud tömöríteni, azt ők elmondják.

Most nézzünk az irodalom tükrebe, miként írnak erről az írók, a költők. Írásaikban miként jelentkezik a halhatatlanság utáni vágy, miként a halált követő életbe vetett bizonyosság.

⁵ Prohászka Ottokár: ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKÁI (Szent István Társulat, Budapest, 1929. XIII. kötet, 13. oldal)

⁶ Thomas Merton: HÉTLEPCSŐS HEGY (Szent István Társulat, Budapest, 1991. 17. o. Fordította: Lukács László)

⁷ Prohászka Ottokár: ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKÁI (XV. kötet, 272. o.)

⁸ Schütz Antal: AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁG (Szent István Társulat Budapest, 1937. 50. o.)

(Kérem, az idézett szövegekben nem az alkotói „hiúság” jelenik meg csupán, miszerint műveikben remélik, hogy halhatatlanok lesznek, hanem inkább a személyes halhatatlanság kérdése körül izzik keresésük küzdelme vagy bizalmuk öröme.)

I. Az elnémíthatatlan szó az ősi vágy hangja irodalmi vallomásokban

Meg nem halhatok én

Horatius (Kr. e. 65 – Kr. e. 8) korának legnagyobb lírikusa, római költő, halhatatlanságát így vallja:

„Emléket hagyok itt, mely ércnél maradandóbb
s a királyi gúlánál magasabb,
éhes záporosó, bamba-dühös vihar
el nem döntheti ezt, állja végtelen
évek hosszú sorát s a rohanó időt.
Meg nem halhatok én. Azt ami bennem jobb
sír se földheti már: átnövök az Időn,
növe hírben”⁹

Nyilván művére büszke, de ami benne jobb, átnő az Időn.

Kosztolányi Dezső fordítása mellett ismerjük meg Devecseri Gábor fordítását a kulcsmondatot illetően:

„Meg nem halhatok én teljesen: elkerül
Téged, síri folyó, jobb felem”

Bedé Anna fordítása pedig az alábbiakban adja vissza Horatius meggyőződését:

„Jobb részem nem enyész, szellemem él tovább.”

A több mint kétezer éves versben az ember vágya szólal meg: túlélni a halált.

– Mi képesek vagyunk kevesebbre vágni?

⁹ QUINTUS HORATIUS FLACCUS ÖSSZES VERSEI (Corvin Könyvkiadó, Budapest, 1961. Fordította: Kosztolányi Dezső)

Visszatérni a kikötőbe

Dante (1265-1321) olasz költőírás a VENDÉGSÉGBEN című tudományos, bölcséleti írásában az emberi életkor szakaszairól értekezik. Szerinte az utolsó életkorban a nemes lélek két dolgot végez:

„az egyik szerint visszatér Istenhez, vagyis abba a kikötőbe, amelyből elindult, ennek az életnek tengerére szállt, a másik dolog az, hogy megáldja a megtett utat, mert hiszen egyenes, jó út volt, mentes a vihar keserű megpróbáltatásaitól... Teljes szívvel és igyekezettel az Istenhez kell megtérnünk, úgyhogy ama kikötőbe teljes szelídséggel és békével érkezzünk... És amiként azon ember elé, aki hosszú útról tér meg, mielőtt belépne a város kapuján, elébe járulnak polgártársai, így a nemes lélek elé sietnek és kell is, hogy siessenek az örök élet polgárai, és jó tettei és szemlélődése fejében teszik ezt, ugyanis miután Istenhez megtért, és megtisztult a földi dolgoktól és gondolatoktól, látni véli azokat, akik szerinte Isten közelében vannak.”¹⁰

Dante értekezése jól bemutatja az odatúli életbe való meggyőződését. Írása nem a vágy hangján szól, hanem mint egy természetes tényről, miszerint az ember idős kora után átlépve a halál küszöbét, „kikötőbe” ér, és fogadják az örökvilág polgárai. A halhatatlan, örök életbe vetett hite magyarázza meg, hogyan is születhetett meg benne, általa az ISTENI SZÍNJÁTÉK, melyben képzeletének színeivel mutatja be a mennyet, a tisztítóhelyet és a poklot.

Meggondolása szerint, amint az isteni szeretet örökkévaló, hasonlóan e szeretet tárgyának is örökkévalónak kell lennie.

Akár egyetértünk Dantéval, akár nem, feltartóztathatatlanul a kikötő felé tartunk.

¹⁰ DANTE ÖSSZES MŰVEI (Magyar Helikon Könyvkiadó, Budapest, 1962. 340. o. Fordította: Csorba Győző)

A szív égi szerelemre vár

Michelangelo (1475–1564) „halhatatlan” festményeket, szobrokat hagyott maga után. Csak Rómába kell elmenni és csodálattal megbámulni alkotásait. „Az Utolsó ítélet.” „Piéta”. „Mózes”. És ő tudta, hogy művei évszázadokra készültek. Tudta, „fennmarad” az emberiség emlékezetében. De ez kevés volt neki.

„Az életem futása végetér.
Gyarló bárkám a tengeri viharból
Immár a közös kikötőbe tart, hol
Rosszat s kegyest a bíró számra kér.

Látom már: izzó képzelet, ki cél
s bálvány vagy, mit művészet parancsol,
az ember érted tétován barangol,
és balga vágya szinte semmit ér!

Mit adsz szerelmi vágy, vidám ígésző,
ha kétfelől közégig két halál,
egy biztos, egy könyörtelen rivall rád?

Nyugtót nem ad már ecset, se véső,
a szív csak égi szerelemre vár,
mely a kereszten int, kitérve karjait.”¹¹

Égi szerelmet várhatott, vágyhatott volna-e Michelangelo, ha nem érzi: személye halhatatlan?!

¹¹ MICHELANGELO VERSEI (Magyar Helikon Kiadó, Budapest, 1959. Fordította: Rónay György)

A nem ismert tartomány

Az angol Shakespeare (1564–1616) beszéli el híres tragédiájában, hogy Hamlet apját édestestvére, nagybátyja gyilkolta meg, és az özvegyet, édesanyját kívánta feleségül venni. Hamlet szívét csalódás tölti be. Rút az élet, „lenni vagy nem lenni” – merül föl benne a gondolat öngyilkossági vággyal együtt. Meghalni, aludni, mondja, oly könnyű erre vágni, de mi van a halál után?

„Talán álmodni: ez a bökkenő:
Mert hogy mi álmok jönnek a halálba,
Ha majd lerázzuk mind e földi bajt,
Ez visszadöbbszent...

– Ki hordaná e terheket,
Izzadva, nyögve élte fáradalmin,
Ha rettegésünk egy halál utáni
Valamitől – a nem ismert tartomány,

Melyből nem tér vissza utazó — le nem
Lohasztja kedvünk, inkább túrni a
Jelen rosszat, mint ismeretlenek
Felé sietni?”¹²

Hamlet töprengésében Shakespeare sejtelve szólal meg: van valami a halál után, egy ismeretlen tartomány, melyről pontosan részleteket nem tudni, de valósága kétségtelennek érződik olyannyira, hogy miként Hamletet, úgy számtalan sok embert döntésre segít.

Élet vagy halál? – Vajon ki ismerte jobban az emberi természetet, mint az angol költő, és ezért nem képzelgésnek, a semmi utáni tapogatódzásnak tapasztalta meg önmagában is, hogy a halálnak nincs végső szava, „álmok” vannak a halálban, élet.

¹² SHAKESPEARE ÖSSZES MŰVEI (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1961. IV. kötet, Fordította: Arany János)

Válasz az örökkévalóságban

Igazságérzetünk választ igényel, és amióta Káin megölte Ábelt, nem tud nyugodni, miért olyan a világ, amelyről Shakespeare panaszosan állapítja meg, hogy az Érdem itt koldus, a Semmiségre pompa vár, gyanú aláz Becsületet, erőszak sanyargatja az Erényt, az Ész rabul ejti a balga, hatalom előtt elnémul a Szó és a Jó a Rossz foglya lesz. (LXVI. szonett)¹³

Henrich Heine (1797–1856) német költő „Szimbólumból, szent példából” című, szinte káromkodó hangulatú versében állapítja meg, hogy kereszt alatt görnyed az Igazság, míg büszkén pöffeszkedik a Gázság.

„Ki akarta így? Ez ellen
Isten is hiába lázad?
Vagy titokban a Gonosszal
Trafikál? Hát ez gyalázat!

Szánk imígy tátog szüntelen,
Mígnem egy maroknyi száraz
Födét tátott szánkba dugnak –
No, de ez csak mégse válasz?!”¹⁴

A választ aligha kapjuk meg jelenünkben. Mindennapi és történelmi tapasztalat ez. Nincs igazságosság. Igazságigényünkre nem lehet válasz a ránk omló sír földje.

Heine lázadó versében túlmutat téren és időn. Az igazságtalanság töri szét idő és tér rácsait, és az igazságérzet rásejt, hogy mégis lesz válasz, kell lenni válasznak. Síron túl. Igazságtalanságtól sebzett halandó voltunk halhatatlanságunkban gyógyul meg a győzelemre jutott igazságosság által.

Heinrich Heine lázadása is túlmutat zárt világunkon, és felháborodása olyan állapotot igényel, mely igazságot tesz.

A költő súlyos betegségben szenvedett, „matracsírban” feküdt éveken át. A mindenben kételkedő ember miért is ne tette volna fel lázadó versében Istennek a kérdést?

Élete végéig szkeptikus maradt, ám testi kínjain és hitetlenkedő lelkén is áttör valami hit. 1851-ben jelenik meg „Romanzéro” című verseskötete, amelynek utószavában vallja:

„Igen, tékozló fiúként visszatértem Istenhez... Talán a nyomorúság hajtott vissza? Nem, nem, bizonyos kevéssé nyomorúságos ok. A mennyország iránt érzett honvágy kerített hatalmába, hajszolt a dialektika erdőin és szakadékain át, a legszédítőbb hegyi ösvényeken... Ha már vágyunk egy Isten után, aki valóban képes a segítségre – és az egészben ez a lényeg – , akkor el kell fogadnunk személyiségét, világonkívüliségét és szent tulajdonságait: jóságát, mindentudását, igazságosságát stb. Így ráadásul elnyerjük lelkünk halhatatlanságát, a halál utáni életet...”¹⁵

Idézett versét, melyben kérdést tesz föl, vajon mi és van-e válasz az igazságtalanságokra, a szenvedésre, 1853-ban írta. Bizonyára azzal az elnyomhatatlan reménnyel, hiszen honvágyat érzett a menny után, a halál utáni életet kívánta elnyerni, igen, lesz válasz az örökkévalóságban.

Magunknak sem reménytelen megválaszolatlan kérdéseinkre várni a választ.

¹³ SHAKESPEARE ÖSSZES MŰVEI (VII: kötet, 174. o. Fordította: Szabó Lőrinc)

¹⁴ HEINE VERSEI (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1978. 279. o. Fordította: Karinthy Frigyes)

¹⁵ Hans Küng: VAN ÖRÖK ÉLET? (Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001. 356. o. Fordította: Rimler Iván)

Csűrétbe gyűjt az Isten

Arany János (1817–1882), szeretett költőnk a maga szelídségével, bölcsességével nézett szembe idős korában a minden embert elérő ténnyel, meg kell halnunk. És ő? Oly nyugodt. Biztos írói „halhatatlanságáról” sem feledkezett meg, hiszen alázata a helyes önismeret volt, tudta értékeit, ám neki a személyes sorsa is fontos volt. Érezte, Sejtelem címet adta négysorosának, amelyben víz-tiszta egyszerűséggel és teológiai mélységgel fogalmazta meg bizalmát halált túlélő sorsában.

„Életem hatvanhatodik évében,
Köt engem a jó Isten kérébe,
Betakarít régi rakott csűrétbe,
Vet helyemre más gabonát cserétbe.”¹⁶

Sejtelmünk mi hogyan fogalmoznánk meg? (Isten kéréjében magam is szeretnék egy szál lenni...)

¹⁶ ARANY JÁNOS KÖLTŐI MŰVEI (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1981.)

Egy ajtó kinyílik

Gárdonyi Géza (1863–1922) végrendelkezett, hogy az Egri Vár dombján temessék el. Méltán kérte ezt az „Egri csillagok” szerzője. Aki Egerben jár, bejárja a vár kazamatáit, és megáll az író sírja előtt. A sír felirata elgondolkoztatja. CSAK A TESTE – olvashatja mindenki. Így akarta Gárdonyi Géza.

„Csak a teste” – figyelmeztet maga az író. Hát ő akkor hol van? Szellemével, lelkével, tehetségével, hol van alkotó ereje? Egyben biztos volt: a sírban csak a teste nyugszik majd. És akkor ő maga? Kérdezzük újra. Erről egy imádságos versében vall.

„Mindenkinek Atyja,
kihez hajiunk, mint a fű a Nap felé,
az én szívem kétség nem szorongatja,
midőn indulok végóráim elé:

a halál nékem nem kivégzés, börtön,
nem fázlaló, nem is rút semmiképpen:
egy ajtó bezárul itt lenn a földön,
s egy ajtó kinyílik ott fenn az égen.”¹⁷

Gárdonyi Gézában így szólalt meg az ösbizalom a halált követő élet után. Sírban csak a teste, hiszen személyes léte előtt egy ajtó nyílik ki az égen. – Előttünk is.

¹⁷ Tóth Tihamér: HISZEM AZ ÖRÖK ÉLETET (Szent István Társulat, Budapest, 1936. 107. o.)

Meglátom, mihelyt meghalok

Paul Claudel (1868–1955), a franciák költőóriása a holtakról való emlékezésében önmagára is gondol, a Halál megtalálja. „Egy perc, s elpusztulok, mint a molyrágta ruha.” Majd lázong az Ártatlanok jóvátehetetlen szenvedése miatt. Isten hallja meg a kicsinyek jaját, a gyermek rémült csöndjét. – Aztán mégis Isten mellé áll, ügye igazát, ha kell, védi. Szemébe néz sorsának, és imádkozza:

„Füstöl, pislog a mécs, magam vagyok, s mécssem kialszik nemsokára.
Hallom mindentől elszakadva, ütés csendül a semmiben: itt az óra.
De túl mélységen és időn, sötétséget és félelmet kiállva,
Tudom, hogy az én Megváltom él!

Hiszem, hogy az én Megváltóm él, s meglátom, mihelyt meghalok!
Jobbod nyújtod majd műved felé, én pedig viszonzom mozdulatod.
És éppoly szeretettel tekintesz rám, ahogy csak egy Ember tudott,
Akivé egykor Magad lettél!”¹⁸

Érezzük, mekkora hittel néz halál utáni jövőjébe? Férfiasan, őszintén. Nem tagadja, sötétség és félelem öleli majd át, de erősebb benne a meggyőződés: Megváltója él és meglátja őt, és tudja, jobbát nyújtja felé szeretettel, amelyet ő maga viszonz.

¹⁸ VÁLOGATÁS PAUL CLAUDEL MŰVEIBŐL (Szent István Társulat, Budapest, 1982. 979. o., Fordította: Szedő Dénes)

Elindultál mindörökké lenni

Dienes Valéria (1878–1978) filozófus, író nem gondol kevesebbet, mint amit igaz reményben leír:

Jön az Isten	Jön az Isten	Jön az Isten
Útja titkos út	Érthetetlenül	Három és az egy
Végtelenből	Sose láttad	Látod már, hogy
Végtelenbe fut	S benned elmerül	Honnan merre megy
Minden percet	Átutazza	Hazatértél
Örök életbe állít	Véled ezt a létet	Nem hiányzik semmi
Odahallja	Öröklétben	Elindultál
Emberek imáit	Fürösztí élted	Mindörökké lenni... ¹⁹

Majd arról is elmélkedik, hogy amikor imádságban kimondjuk, hogy hisszük AZ ÖRÖK ÉLETET,

„nem tudjuk, mit mondunk. A planétára láncolt lélek megáll az ajtóban. Csak tudja, hogy országának nem lesz vége. Mert ez az ország Isten országa. Mert az örökkévalóság nem a minden határon túl növekvő élet, és nem is a pillanat belső intenzitásában aktiválódott élet, hanem a kettőnek mai szellemi nívónkon felfoghatatlan egysége. A határtalan áramlásnak álló pillanatba szorulása, az egymásba önthetetlenek együttese, szervezett, centrált egysége, oszthatatlansága és mégis szabad személyenkénti élő egyetlensége. Mert mind a kettőnek kell lennie, és csak a kettő egy lehet, és magasrendűen egy, mint minden, amit földi empiriám és elmém valaha egyesít. Ez a hitem legmagasabb orma, ahonnan már csak elszállni lehet az Olajfák közül felemelkedő Megváltóval, hogy most már az ő szemével lássunk, az ő fülével halljunk, mert megmondta, hogy szem nem látta, fül nem hallotta, amit az Atya készített övének ... Elhiszem a felfoghatatlant, mert a megismerhetetlen valóság előtt állok, – és lezárom hitvallásomat.”

Lám van, akiben a *sensus numinis*, a vallási érzék ily erővel érezteti meg a megérezhetetlent! – Vallási érzékünk velünk mit éreztet?

¹⁹ Dienes Valéria: MIÉNK AZ IDŐ (Szent István Társulat, Budapest, 1983. 42. és 371. o.)

Nem tudok nem örökké élni

Hamvas Béla (1897–1968), hazánkban korának legműveltebb gondolkodója hatalmas életművet hagyott maga után. Legszemélyesebb meggyőződését, például az örökélethez való viszonyát leveleiből, melyeket barátainak írt, idézhetjük.

„Legmélyebb lényem nem kozmikus, hanem isteni eredetű, és nem kis világ vagyok, hanem kis isten. Fel kell ébrednem arra, hogy életem örök élet, és nem is tudok nem örökké élni.”

„Számolni kell azzal, hogy lényünk örök és halhatatlanságunk nem a halál után kezdődik, hanem abban a pillanatban, amikor észrevesszük, hogy halhatatlanok vagyunk. Minden pillanatban megtörténhet, csak elég világosság legyen hozzá.”

Mit ért élettudat alatt? – kérdésre válaszolja:

„Amely a halhatatlanságba való belépést nem halasztja a halál utánra, hanem itt és most kezdi meg. Számomra ez a híd, amely az őskort és a századot összeköti. Az ember halhatatlanság ideálja. Régebben az életet feláldozták a túlvilági üdvnek. Újabban a túlvilági üdvöt feláldozzák az életnek. Ezzel az életet és az öröklétet kettészakították. Az élet megbecsülhetlensége abban van, hogy aki tudja, annak minden pillanatban az örök nyílik meg. Erről csak a régiek tudtak...”

„Az élet nem hatvan vagy nyolcvan év, hanem örök létezés, és nem úgy kell élni, hogy az ember a végén megsemmisül, hanem úgy, hogy ha még akarna sem tudna soha megsemmisülni.”²⁰

Hamvas Béla nehéz sorsban élte életét. Ám az idézetek tanúsága szerint gondolkodása minden pillanatában áthatotta és amint már idéztük, hihetetlen bizalommal vallotta: Egyszer vagyok, hogy örökké legyek. – El merjük mi ugyanezt mondani?

²⁰ Darabos Pál: HAMVAS BÉLA (Hamvas Intézet, 2002. III. kötet 307. és 309. o.)

Végtelen hazámba indulok

Sinka István (1897–1969), aki negyven évig élte a pásztorok ősi szegényes életét, majd hosszú éveken át súlyos fájdalmú betegség kínozza, páratlan metafizikai érzékenységről tesz tanúságot a magyar költészetben sajátos, páratlan hangján. Kosok, juhok, szamarak, a puszta bokra, színei ihlették, és mindezek mellett ezek természetességével „istenmámor” – írja ő maga – támadt lelkében. És, mondhatjuk mi, van benne valami ősi tudás, mely mondatja vele: „Az én hazám kívül esik e világon.”

„Mikor ide jöttem,
ahol ma itt vagyok,
nevettek rajtam mind
az égi csillagok.

Nagy szándékaimat
mind elmosolyogták,
s valamennyi kínom,
mindent elragyogták.

Mint a dongó őszi
halálos időben,
úgy vagyok ma én is
visszakészülőben

Útlevelem a sors
pecséttel látja el,
s indulok végtelen
hazámba innen el.”

Amint olvassuk fenti **ÚTLEVÉL** című versét, amint hagyjuk, hogy hasson ránk, nem hangolódunk magunk is a végtelen haza után?

SÍR A SZEKÉRTENGELY című költeményében írja, hogy ököriga halad át a Sármezőn. A négy pár ökör (nagy vagyoni!) az uraságé. Vajon mije van, mije lesz annak, aki hajtja az állatokat? A kérdésre választ ad: „Annak, aki hajtja / azt a fehér igát, / nem jut más: annak egy / eltűnt csillagot ad / Isten egy éjszakán, / amikor ráhajol – / s örök sorsa lesz, mint / örök a nyárfasor.”²¹

Sinka Istvánról tanítják, hogy az egyik realistább költőnk egyike. Nos, az ő realitásában ott az örökkévalóság. És a mienkben

²¹ Sinka István: LOVAK OPÁL MEZŐKÖN (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987.)

A végtelenség szemébe villan

Sík Sándor (1889–1963) irodalomtudós, szerzetes, költő élete utolsó éveiben az öregedés örömeinek, nyügének adott hangot költeményeiben. Békés nyugalommal fogadta az időskor korlátjait, és bátran várta a halált.

HETVEN KÖRÜL című versében írja:

„Hetven körül
Az ember mindennek örül
Hetven felé,
Mint felhőn át az esti napkorong
Mindenfelé
Egy fényességes árny borong:
Az Istené.”

IMÁDSÁG JÓ HALÁLÉRT című könyörgésében vallja:

„Úgy érzem, az embernek jussa van,
Hogy megélhesse a maga halálát,
Megélje a borzalmas-nagyszerű
Pillanatot, mikor a Végtelenség
Szemébe villan.
Jól tudom, Uram, gyenge vagyok én,
Gyermeknél gyengébb, – ó maradj velem,
Mikor az este végképp rámszakad,
Hogy amikor az Ajtó megnyikordul,
És nevemen szólítanak, feleljem,
Legalább gondolatban: Én vagyok!”²²

Igen, halhatatlanságában bízó ember mi mást is várhat? A borzalmas pillanatban a Végtelenség villan szemébe, és ő öntudattal szólhasson:

Én vagyok!

²² Sík Sándor: ŐSZI FECSKE (Szent István Társulat, Budapest 1959.)

Halhatatlan vagyok

Illyés Gyula (1902–1983), közéletünk gondolkodását is jelentősen befolyásoló költőnk az ÉRINTHETETLEN című versében hideg nyugalommal veszi tudomásul, hogy ráncosodik a keze, ráncok a homlokán, szája körül görbe vonal. Legyen, odalöki a halálnak, tegye a dolgát. Nem fél az elmúlás felismerhető jeleitől. Miért? Ez az emberi sors. Múló önmagát odaadja a halálnak, s közben – nem kis öntudattal, büszkeséggel – mit tesz?

„Hogy magam, én, még konokabban,
még beljebb húzódva magamba,
megmaradjak, ami vagyok,
érinthetetlen, halhatatlan.”²³

Úgy érzi, és minden embernek kell lenni pillanatának, amikor érzi, legbensőbb magja érinthetetlen. Főleg az idő nem érintheti. Hiszen, ha már 30, 40 vagy 70 éves, érzi gyermekként átélt örömeit, csodálkozását, óh, mennyit változott azóta, de aki hordozza ezeket az élményeket, változatlan érinthetetlenségében. És ha ez így igaz, akkor igazat jelez az „öszön”, személyes voltunk halhatatlan.

²³ Illyés Gyula: DŐLT VITORLA (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965.)

Feltámadok

Dsida Jenő (1907–1938) Erdély érzékeny lelkű költője vallásos hittel megy a Golgotára. Ráborul a kemény keresztre. Megcsókolja és beszél a Ráfeszítetthez, amint vallja a GOLGOTÁN című költeményében.

„Vedd sorsom, vedd a súly-kalapácsot,
csendüljenek a dalos szegek,
mielőtt az éj fátylát vetné,
ritmussal törd csontomat ketté,
s rímekbe halkult halott legyek!

Szépen szeretem ezt a világot,
azért teszek most ilyen nagyot:
mindent adva és semmit kérve,
fájdalmas szépen meghalok érte, –
de harmadnapra – feltámadok!”

Szépen szereti a világot. Szereti és nem fél meghalni, hiszen harmadnapra feltámad. És van miért, mert AZ ÜRES SZIKLASÍR MELLETT című versében bűnősként nem követheti a tiszta lelkű tanítványokkal, de mint „eltévedt eb” ura után szimatolva, megy utána...

„Kopjék térdig bár lábam,
tudom, az ég kapujában
utolérlek, Krisztusom!”²⁴

Ami minden hívőben él, a remény, hogy a halált feltámadás követi, és halhatatlan életének van tartalma, maga Krisztus, az Isten, Dsida Jenőben jelen van. A teljes bizalom őszinteségével vallja:

„Feltámadok, utolérlek Krisztusom!

²⁴ Dsida Jenő: ÚT A KÁLVÁRIÁRA (Unikornis Könyvkiadó, Budapest, 1985.)

A mennybe látni

Reményik Sándor (1909–1941) erdélyi magyar költő eltűnődik az ágyban fekvő haldoklókon, amint a mennyezetet nézik hosszan. A világ fénytelen vakpontba tömörül. Ő ennél több kell, és ő maga másra vágyik.

„Boldog, akinek Isten a barátja,
s az elfeketült csillagzaton túl,
a mennyezetten túl a mennyet látja.
Én nem tudom az óra mikor jön,
De nézem én is néha hosszasan
A mennyezetet, búsan és merőn,
Mint akinek itt nincs már semmi dolga,
Elhasznált szerszám, elbocsátott szolga.
S boldog volnék, ha tudnék messzebb látni,
a sugártalan, fekete világon,
a mennyezetten túl a mennybe látni.”²⁵

A költő AKIK A MENNYEZETET NÉZIK című versében fejezi ki vágyát egy másvilág felé. Mennybe látni boldogság, a halhatatlan embernek örök boldogság. – Ki nem vágyik mennyezetten túllátni egészen a mennyekig?

²⁵ Reményik Sándor: ISTEN KEZÉBEN (Unikornis Könyvkiadó, Budapest, 1991.)

Várok

Károlyi Amy (1909–2002) költő, méltó társa Weöres Sándornak arról ír a VÁRAKOZÁS című versében, hogy csodákat nem tud tenni, nem tud holtakat feltámasztani és

„ezért arra várok, ki
tud vízen járni
tud köveket kenyérré változtatni
megtöbbszöríti a halakat
és felébreszti a halottakat”

Várákos olyan valaki után, aki feltámasztja a halottakat, áthatja szívét. Egy virág JÁCINTHAGYMA (versének ez a címe) a feltámasztást juttatja eszébe.

„valami hívás hatja át
valami híradás
a megrázkódó sejteket

a néma harsona
a feltámasztás
ilyen lehet.”²⁶

A vágy bennünk: halhatatlanná lenni, várákosással tölt el és reménnyel, hogy jó valaki, aki felébreszti a halottakat. Vajon a „lehetetlent” nem előképként sejteti az ember előtt akár egy jácintthagyma is?

²⁶ Károlyi Amy: A SZOBROK ELINDULNAK (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1986.)

Hogyha majd lehulltam, – ne lehessenek én?

Vas István (1910–1991) elemezve önmagát, keresi lelke csavarát, mely túlemeli halálán. Hínáros szövevény, áltitkok tűnnek elé, hang zokog benne, és az így dalol, amint írja ÖNELEMZÉS című versében.

Az ötödik versszak kezd Istenhez beszélni:

„Fekete tölcsér nyílik meg alattam
S csavarmenetben örvénylik velem.
Te, akitől régen elszakadtam,
Te szabadíts meg, örök őselem!
Bekerítették engem – hová futnék?
Ó jaj, ha egyszer emlékezni tudnék,
Ki vagy Te és hol vagy Te, Istenem?
Ki vagy Te és hol vagy Te, Istenem?”

Két versszakon át elképzeli magát a sírban, hol talán már emlékezni sem fog, de emlékeznek majd reá. A nyolcadik versszakaszban megfogalmazza, amit gondol, akar.

„Lehet-e, hogyha egyszer majd lehulltam
– Hozzád vagy Tőled – ne lehessenek én?
De nem felejttem, amit itt tanultam,
Se mennyekben, de poklok fenekén.
Ne vedd el tőlem, amit itt szereztem,
A változások konok kerekén,
A változások konok kerekén.”²⁷

Végül arról szól az utolsó hét sorban, hogy önmagában, amint barlang mélyén elnyúl, figyel, éj takarja még a tengert, de felcsillannak előtte messze szigetek.

Igen, az ember nem akarja, ha „lehull”, tovább ne lehessen ő, maga, mindazzal, ami élete volt a számolható években születéstől halálig.

Ismét a költőt idézem, AZ ÉRTI ŐT című verséből:

„Ki – ki olyan mennyet kap, amelyet
Képzelné tud magának. A tied
Személytelen lesz, tág és oszthatatlan.
De én a végső titkot mostani
Értelemmel fogom megérteni
Azt élem végig, amit abbahagytam.”²⁸

²⁷ Vas István: VÁLOGATOTT VERSEK (Szépirodalmi Könyvkiadó 1990.)

²⁸ A CSODASZARVAS (Szerkesztette: Makkai Ádám, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2002.)

Az örökkévalóba olvadunk

Czeslaw Milosz (1911–2004) Nobel-díjas lengyel költő szerint is a vasárnap az ima napja. Elmegy a misére, mondja az imákat, és közben így elmélkedik:

„Nem az én dolgom megfejteni,
mi van a Mennyországgal és a Pokollal.
De ebben a világban túl sok a borzalom és a csúfság.
Valahol lennie kell igazságnak és jóságnak,
ezek szerint lennie kell Istennek.”²⁹

(HELÉNA VALLÁSOSSAGA)

Istent hisz és hálát ad minden rosszért és jóért, mert „a földön mindenben örök fény ragyog. / Most és halálom követő napon.” (HÁLATELT) Az „örök” részére személy, érték, egy más állapot. KRAKKÓBAN című versében beszél arról, hogy templomban imádkozván értette meg nővérei és fivérei érzelmeit, majd e felismerésben tovább lát.

A nő és a férfi mezítelenségben eggyéolvad, és folytatja:

„Testileg vagy isteni szinten,
Bár e kettő ugyanazt jelenti,
Amint azt az énekek éneke is tanítja.
S vajon nem ekként kell-e az Örökkévalóba olvadnunk,
Illatába, mely egyszerre alma, sáfrány,
Fahéj, szegfűszeg, tömjén,
Belé, aki van s aki
Viaszgyertyák csillogó fényénél érkezik?”

S ha beleolvadunk, milyen lesz ottan a mennyben? Úgy írja, ő tudja, mert járt „folyója” partján.

.....Úgy hiszem, a vér pezsgése
Odaát tovább él, de örömmámorban, egy
Magasabb, mondjuk szinten. Ott a violaillat,
A sarkantyúvirág, a méh, a zümmögő dongó,
Vagy lényegük, mely áthatóbb, mint itt,
Beszólít egyfajta központba, szívbe,
Túl a dolgok labirintusán. Hiszen elménk miként is
Vethetne véget a hajszának, ha az Örökkévaló
Folyton elbűvöli, megdöbbenti, kecsgeteti?
S hol marad ő, a mi oly kedves halandóságunk?”³⁰

(MILYEN IS LESZ A MENNYBEN)

Reménykedése biztos valóra vált és beleolvadt az Örökkévalóba, aki viaszgyertyák fényei közül tekintett rá. – Mi érezzük ezt a tekintetet?

²⁹ NAGYVILÁG 2005/2 (106. oldal Fordította: Lengyel Tamás)

³⁰ Czeslaw Milosz: MILYEN IS LESZ A MENNYBEN (Új Ember Kiadó, 2004. Fordította: Zsillé Gábor)

Vissza az isten szerelmébe

Weöres Sándor (1913–1989) bölcséleti mélységű gondolkozással énekl meg verseiben a biztos halála és a halálon túli lét tényét, egymáshoz való viszonyát.

„Halálommal semmibe térek?
nem lesz több óhajom, bajom.
Halálom után tovább élek?
most is bírom, majd is bírom.
Élet és halál nem érdekel,
csak az a harmónia kell,
mit nem hordozhat anyag
s nem tudhat róla értelem.

(OLDÓDÓ JELENLÉT, részlet)

A BELSŐ VÉGTELENBŐL című versében részletezi az anyag nem hordozta harmóniát, amely megfogalmazása szerint nem más, mint

„csak a valóság békés ragyogása,
mérettelen, számtalan, névtelen,
vágytalan, változatlan szerelem.”

Most – míg él – férfitestben zártnak érzi magát, halottnak a testben, ám utána... Mondja ő:

„Míg él s lótfut, halott vagyok,
s ha ő nincs, megszabadulok,
vissza, az Isten szerelmébe...”

(NOCTURNUM, részlet)³¹

Felesége, Károlyi Amy a költő mellett volt haldoklásának utolsó perceiben is. Weöres Sándor utolsó szavait lejegyezte. „Utolsó szavaink egymáshoz. Mély ránc jelent meg Sándor szemöldökei között.

– Mi fáj, Sándor?

– Felmegyek a magasságos egekbe, az fáj.”³²

Csak a személyes halhatatlanságban élő, hívő ember jelenti ki nyugodtan: felmegyek a magasságos egekbe. És ez fáj? A csecsemő nem fájdalommal szakad ki anyja méhéből?

³¹ Weöres Sándor: EGYBEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1970.)

³² WEÖRESTŐL WEÖRESRŐL (Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1993. 302. o.)

A fény partot ér

Rónay György (1913–1970) író, költő verseiben halottjaira minden esetben, mint élőkre emlékezik. „Beszélget” velük. Önámítás ez? Nem. Igaz meggyőződése érezteti vele a holtak életét. Gondolkodását az emberről, a halál utáni történeletről a költészet bölcséleti tömörségével az ASZTRONÓMIA című versében fogalmazza meg.

„Honnan jön ez a fény
az űrben, az üres
égen ez a sugár?

Az a csillag talán
már nem is létezik,
Ahonnan útrakelt.

Elmúlunk. De a fény
partot ér valahol.”³³

A fény bennünk nem alszik ki. „Partot” ér, nem zuhan a semmibe, van part, valaki vagy valami, akibe vagy amibe kapaszkodhat.

Az iránytű Észak felé mutat. Szívünk legmélyebb ösztöne a Part felé sodor.

³³ Rónay György: A TENGER PÁNTLIKÁI (Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest, 1969.)

Nem akarok meghalni

Emberien őszinte Nemes Nagy Ágnes (1922–1991) NEM AKAROK című versvallomása. Haláltalan életet akar.

„Nem akarok meghalni, nem,
éveim bárhogy sokasodnak,
s keserűjén is a napoknak
újabb napokra éhezem

Hajamba ősz szál. A világ
haját tavaszi szél zilálja.
Hiába – mondom mindhiába,
de mégis moccan, kél a vágy,
Hogy élni, lélegzettelen,
hogy élni étlen, egyedül –
méláz az ég: borul, derül –
nem akarok meghalni, nem.”

Nemes Nagy Ágnes költői érzékenysége érzi a tárgyak üzenetét. Ő, aki nem akar meghalni, hallja a tárgyak reményt adó üzenetét.

„Mert fény van minden tárgy fölött.
A fák ragyognak, mint sark-körök.
S jönnek sorban, derengő végtelen,
fény-sapkában 92 elem,
mind homlokán hordozva mását –
hiszem a test feltámadását.”³⁶

A vers címe: A TÁRGY FÖLÖTT. Miért ne látta volna meg az ember fölött vagy az emberben a feltámadás reményének a fényét?

³⁶ Nemes Nagy Ágnes: LOVAK ÉS ANGYALOK (Magvető Könyvkiadó, 1969.)

Eljön valami valamikor valahol

Nincs reménytelenebb és nincs bizakodóbb írása Váci Mihálynak (1924–1970), mint a VALAMI NINCS SEHOL című költeménye. Tapasztalja és fölpanaszolja, hogy valamit mindennap elmulasztunk minden tettben, minden csókban. Valami hiányzik a szerelemből, a boldogságból, az életünkből, az emberből hiányzik valami.

Hiányos a Mindenség, a Világ. Pedig volt ígéret rá, hogy „Valahol! Valamikor! Valami!” A költő óriási hiányérzete teljesség után vágyik. Cselekvésre biztat, és rádöbben, bennünk mégis valami dalol.

„Újra kell kezdeni mindent,
 – minden szót újra kimondani.
 Újra kezdeni minden ölelést,
 – minden szerelmet újra kibontani.
 Újra kezdeni minden művet és minden életet,
 – kezünket mindenkinek újra odanyújtani.
 Újra kezdeni mindent e világon,
 – megteremteni, ami nincs sehol,
 de itt van mindnyájunkban mégis,
 belőlünk sürgetve dalol,
 Újra hiteti, hogy eljön
 Valami, valamikor, valahol...”³⁷

Lám, a köztudottan nem vallásos költőben is megszólal a vágy, a Teljesség utáni ösztönreményét benne sem tudja megfojtani a hiány tapasztalata, töredékességünk. Mindnyájunkban dalol ősbizalom valami után, ami eljő valamikor (akár halálunk után), és birtokoljuk valahol ... (a valahol miért ne lehetne, bár a költő nem mondja ki, maga az örökkévalóság?)

³⁷ Váci Mihály: SZÁZHÚSZAT VERŐ SZÍV (Magvető Könyvkiadó, 1971.)

Végtelen randevúra várunk

Cardenal, Ernesto (1925–) jezsuita pap, nicaraguai költő és Merton, Thomas író, ciszterci szerzetes között mély barátság volt. Merton tragikus halála megrendítette Cardenalt. Gyászát verssorokban sírta el.

„A halál
násza a vágynak
az odaadás csúcspontja
a halál.

Végtelen randevúra várunk
egy életen át. Vagy arra,
hogy telefonál
a Kimondhatatlan.

Nem a végállomásra,
hanem a Végtelenbe
az Életbe suhanunk fény-sebesen.
Mint ahogy burkát szétrepeszti a magzat....
Vagy mint az asztronauták...
– mint amikor a hernyó
kitör a bábból
És már pillangó lett belőle.

Csak akkor szeretünk és válunk önmagunkká, amikor haldoklásunk végetér.
A lét odaadja magát egészen és kezdődik a végtelen Finálé.”³⁸

Remélné-e a végtelen randevút, az életbe suhanást, a végtelen Finálét barátjának és önmagának Cardenal, ha nem hinné és nem bízna abban, hogy az ember halhatatlan?
– Mi mire várunk?

³⁸ E. Cardenal: A NYOLC BOLDOGSÁG HEGYÉN (Ecclesia Könyvkiadó, 1977. Fordította: Balassy László)

Időből az öröklétbe

Vajon van-e ember, aki legalább olykor nem ad igazat Tornai József (1927–) kortárs költőnknek, aki PARADOX ISTEN című versében Istent okolja, hogy

„nem találunk vissza az időből az öröklétbe,
nem találunk vissza meg-nem-maradásból
a halhatatlanságba”

MINDEN, AMI VIRÁGZIK című költeménye más tapasztalatáról és reményéről beszél. Ősszel, halottak napja táján a virágok elszáradnak, mintha a halál írta volna velük, összeesnek, „büdös cafat és trágya minden virág ősszel”, ám tavasszal „napba öltött himnusz”, „nappá fénylenek”, és „azt súgják a virágok: isten színe-látása vagyunk.”

A vers befejező látomásában már a feltámadás reménye:

„Úgy emelem
föl az utolsó fagy-viaszos krizantin-szálat, ahogy
azt a keresztre feszített Virágot vitték
a hegy szájába az asszonyok, aki harmadnapra
paradicsomi szirmokkal-bibével újra
megnyitotta kelyhét és illatozott.”³⁹

Nem találunk vissza az időből az öröklétbe – igen, lehet ezt érezni. Azt is, hogy meg-nem-maradásunk haláltörvénye szinte lehetetlenné teszi előttünk halhatatlanságunkat, ám a virágok őszi pusztulása hoz mindig tavaszi újjáéledést, és ha csak egyetlen „Virág” újjáéledt, akkor van remény minden ember számára, hogy halhatatlan.

³⁹ Tornai József: MINDEN AMI VIRÁGSZÁL (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1998.)

Végtelen vágy a végtelenség felé

Már verse címében kérdi a költő, Juhász Ferenc (1929–): BEFELE SZÁLLOK, MILYEN TITOKBA? Maga válaszol rá.

„Ha befelé szállsz, sose tudhatod a véges végtelen sötét űrben, a fekete-mínusz vákuum tömbök képtelen-szűz üregeiben a héj talán héjak hártáihoz, feszültség-falaihoz ragadva, mikor látsz titán fénykoszorút... Én befele szállok, az énbennem-titkok végtelen világűrbe...
a kezdetbe, folytatásba, végbe, a sohasincs-vége ragyogásba...
Én befele szállok, én befele repülök, a bennem-titok örök mélységébe... s így szállok mindörökké befele... emberlényem végtelen vágya a végtelenség felé...”

Tudom, e sorokat kiragadva talán nem volna szabad idéznem, de olyan megállapításokat, sejtéseket éreztet, melyek végül is a kimondhatatlant mondják ki. Az ember, ha elámul a rajta kívüli világ végtelenségén, ha befele száll, akkor önmagában szintén végtelent talál, valami „soha-sincs-vége ragyogást”, „örök mélységet”. Szárnya pedig a végtelen vágy a végtelenség felé. Vajon Juhász Ferenc, aki saját vallomása szerint a mindenség szerelmese, ám szüntelen a halállal birkózik, nem a halhatatlanságot érzi, keresi, igényli? És versének alább idézett utolsó négy sorának kérdése kérdés csupán vagy ösztönös állítás, hogy mégis van Pokol, Isten, Éden?

„Hát befele szállók, szemembe a lét-köd szivárog, nehéz belső gomoly mint őszi bokor-váz domboldalon és sírt köd és könnyezett köd. És bent-világom fekete titok, fehér a fehérben, feketében. És mit tudja azt az Emberiség, hogy van-e Pokol, Isten vagy Éden?”⁴⁰

Kérdezné-e bárki, amit a költő kérdez, ha nem keresné azt a személyt, akivel és azt az állapotot, amelyben majd tovább élheti halandóságában megkezdett halhatatlan életét?

⁴⁰ Juhász Ferenc: AZ ŐRANGYAL ÉS A SZÉL (Balassa Könyvkiadó, Budapest, 2003. 11. o.)

Létrejöttem, tehát örök vagyok!

Szabó Ferenc (1931–) jezsuitát, költőt John Keats gondolata: „Óh, formák csöndje, anda gyönyöre (Az öröklétnek...)” elmélkedésre ihlette. Tűnődését AZ ÖRÖK SZÉPSÉG című versében írja le. Kérdi, mi marad meg e múltó világban? A növényvilág újraéled, az ember múlik el végleg? Csak a költemény éli túl? Beleborzad az elmúlás lehetőségébe. Van-e remény, kérdi. És válaszol.

„Az nem lehet, hogy a Szép
tűnő semmisség legyen
az nem lehet, hogy a szellem
a fejlődő világ virága
örökre eltűnjön! – Nem!
A Szép szülője az összeretet
mely „mozgat napot és minden csillagot”
Létrejöttem, tehát örök vagyok!”

AZ ÉJ TITKAI című költeményében már arról vall, hogy „a mámor és a gyönyör illan / de az örömtől izzó szellem / már itt lenn / ízleli az öröklétet / s ilyenkor semmi a halál! / ”

Míg Hölderlin A PÁRKÁKHOZ könyörög édes játékért, mellyel szíve teljen be, és így készüljön az örök elmúlásra, addig Szabó Ferenc azt énekli (TAJTÉKZÓ IDŐ), hogy egyszer élünk itt lenn, ezért értékes minden pillanat, senki s semmi nem mentheti meg, csak az Atyaisten, aki már anyja méhében örök létre szánta.

„Szikra vagyok az ő szívéből
szétzúzhatnak idegen erők
de lényem örökre megmarad –
áldott legyen az örök Akarat!”⁴¹

Az összeretet nem hagyja, hogy meghaljon a Szép, megsemmisüljön a szellem, az emberről pedig azt akarja, hogy örökké legyen. – Így reméli a költő. Miért lenne nehéz ezt elhinni?

⁴¹ Szabó Ferenc: TAJTÉKZÓ IDŐ (Szent Gellért Könyvkiadó, Budapest, 2003.)

Visszatérünk a nagy egészbe

Vásáry Tamás (1933–) zongoraművész, karmester, aki nagy népszerűsége mellett méltán kapta meg a Kossuth-díjat és a Magyar Örökség Díj birtokosa, 2005-ben az alábbiakról beszélt.

„Korunk embere alvó állapotban van. A mai ember túlságosan azonosul halandó lényével és halandóságával. De mindig tudnunk kell, hogy lélek vagyunk a testünkben. Tudnunk kell, hogy Isten részei vagyunk, és ő halhatatlan. Nekünk is van halhatatlan részünk, ami a lélek.

A léleknek nincsenek korlátai, kötöttségei, mint az anyagnak: gondolattal alkothatunk, bejárhatjuk a múltat és a jövőt. Természetesen testünk is csodálatos dolog, isteni alkotás, de halandó. Az a baj, hogy a mai ember ezzel a halandó mivoltával azonosul, és mindent ahhoz igazít, annak jegyében tesz. Rendkívül keveset foglalkozik a szellemével, a szellemi világgal. (...)

Az emberek esztelen rohanásban vannak, s közben egyáltalán nem boldogok. Saját magukat ölik meg, saját magukat áldozzák fel az örült rohanásban. Azért, mert valóban azonosítják magukat a halandó részükkel. Például társaságban, összejöveteleken már-már illetlenség szóba hozni a halált.

De azok, akik hisznek az örök életben, nem félnek tőle.

Ha felismerjük, hogy csodálatos isteni lények vagyunk, hogy a lelkünk nem halandó, már nem félünk. S ezt nemcsak a fejünkkel kell tudnunk, hanem egész lényünkkel: hogy halálunkkal visszatérünk, beleolvadunk a nagy egészbe.”⁴²

Íme, a zene embere, ember a zenében így érez, így szólal meg benne a „sensus numinis”, a vallási érzék, amely egész lényével hiszi és vallja: a lelkünk nem halandó. – Rohanó életritmusunkban vannak-e percek, amikor mi magunk is rásejtünk isteni lényünk elhivatottságára?

⁴² VIGILIA 2005/2 (Budapest, 192. o.)

Az „én” túléli a halált

Jókai Anna (1933–) írónnal folytatott beszélgetés IMITATIO CHRISTI címen jelent meg. Halász Zsuzsa riporter első kérdése így szólt:

– „Azt tehát biztosan tudhatod, hogy honnan jöttél, mit végeztél. De tudod-e azt is, hogy hová mész?”

– Úgy gondolom – válaszolta Jókai Anna –, sőt biztos vagyok abban, hogy van egy kapu, ami megfelelő időben, a reám szabott módon és körülmények között megnyílik majd. Tudom, hogy ezen a kapun túl van az élet. Ez bennem olyan bizonyosság, mint az, hogy itt az asztalon megtalálom a vázát, amit odatettem, ugyanilyen biztos vagyok benne, hogyha innen elmegyek, akkor egy más létezési formába lépek, ami természetesen nem fizikai testi valóság. Persze nem Jókai Anna él ebben a formában tovább, tehát ilyen értelemben van halál, a személyiség a hússal, a csonttal együtt feloszlik. De megmarad belőle egy esszencia, és ez kapcsolódik ahhoz a legmagasabb szellemi lényhez, aki itt a Földön valaha megtestesült. Ez az „Én” éli túl a földi értelemben vett halált, teljes világossággal használva mindazt, amit itteni személyiségében tapasztalatként szerzett.”

A könyv beszélgetésének utolsó mondatai és a „készülődő” imája a következő:

– „Egyébként – minden teatralitás nélkül – készülődőm.

A készülődő imája.

„Ne csak velem, de általam történjen:

az aktív meghalás erejét kérem.

Nem eutanázia: nem öngyilkos:

Értem küldött, felismert angyalok.”⁴³

⁴³ IMITATIO CHRISTI (Kairos Könyvkiadó, Budapest, 2004.)

Hol angyalok terítik már asztalod

Kertész Eszter (1970–) négy gyermek édesanyja, első kötetes költőnő ÉGGEL BÉLELT HÁZ című könyvében – nyilván életében is – egyensúlyt keres a földbe gyökerezés és az égbe figyelés között. Hiszi „a test feltámadását”, amelynek titkát így közelíti meg:

a jég víz
de mégse víz
nem itatja kertedet

a víz jég
de mégse jég
nem bírja léptedet

a gőz víz
de mégse víz
nem oltja szomjadat

a víz gőz
de mégse gőz
nem száll az ég alatt

– mint halmazállapot-változás
olyan lesz a feltámadás

És a feltámadás után? „Éden”-ről álmodik, amely oly valóságos, mint a kertek...

És végül összeérnek,
egybenőnek a kertek:
az első, hol először
bukdácsolt, lépted –
a mostani, hol gyermeked
karodba fut, ha elesett –
az ősi, hol az ember
igéből, porból felkelt –
a szent, a Gecsemáné,
hol Jézus mondott áment –
s a majdani, hol angyalok
terítik már asztalod⁴⁴

Mi magunk hisszük, keressük feltámadásunk titkát? Vágyainkban él az isten-ígérte menny, az éden?!

⁴⁴ Kertész Eszter: ÉGGEL BÉLELT HÁZ (Kairosz Kiadó, Bp., 2005.)

II. Jelek

Halhatatlanság felé mutató jelek, amelyeket nem lehet nem látni

Amint az előbbi oldalakon olvashattuk, a költők, az írók sarkalatos nyilvánvalósággal fogalmazzák meg a szívükben élő halhatatlanság utáni vágyat, hasonlóképpen látnunk kell a hétköznapok mindennapi emberének életében, miként jelenik meg a halál utáni vágy és a reménykedő bizonyosság, hogy halottjai élnek. Úgy vélem, ha mulandóságunkra ezernyi jel mutat, nem kevesebb tény jelzi, hogy halhatatlanok vagyunk, halhatatlanságra vágyunk. Az örök élet valószínűsége erősebben él bennünk, mint a végleges pusztulás lehetőségének vélelme. Az elnémíthatatlan „szó” mellett, amely suttog és kiált irodalmi megnyilatkozásokban és bennünk, – *vannak tettek és jelek*, amelyek az ember személyes halhatatlanságát a bizonyosság erejével sejtetik.

A szerelmes nő és férfi gyermeket akar. Szerelem, egymásé lenni, és az egyesülés vágya túlnő az ölelésen, mert ami kettőjük között történik, maradandó legyen. És megszületik a gyermek. Mekkora az újszülött miatti öröm?! Igaz lenne ez az öröm, ha csak betegségre, néhány tíz-esztendőre jött volna a világra? Minden kívánt és akart újszülött, amikor felsír, az a halhatatlan élet dala. Érdekes lenne 30-40-70 évre gyermeket, embert nemzeni és szülni?! (Mindez először akkor villant föl bennem, amikor Édesanyámat temettük. Három gyermeknek adott életet, és örült 7 unokájának. Miért? Ősöztönnel érezte, nem hiába. Élnek ők – mi – nem időbe zártan csupán, hanem azon túl, halhatatlanul.)

Amikor áldott állapotban lévő nővel találkozom az utcán, a megsejtett öröklét jelét látom, sőt a büszke apa, ki „dicsekszik” gyermekével, lesz utóda, neve vele nem hal ki, mélyen érzi, lánya-fia végleg nem halhat meg.

Meggyőződése, nem hiába keresünk halhatatlanságra utaló jeleket. Naponta hányszor és hányszor hangzik el a vallomásos szó: szeretlek! Mondjuk és halljuk a szót, de belegondolunk igazán, mit is jelent? A francia filozófus, Gabriel Maral bölcséleti mélységgel és tiszta érthetőséggel fejti meg a „szeretlek” igaz tartalmát. *„Ha valakinek azt mondom, szeretlek, az lényegében azt jelenti, hogy te nem halsz meg!”*

Igen, a szeretet úgy szeret, hogy akit ölel, az nem válhat semmivé karjai között. A szeretet nem ismer határokat, végtelen vággyal fordul szeretettje felé. Paul Claudel a „Selyemcipő” című drámájában a főhős, Rodrigo így beszél a társának szerelméről:

„Nem azt szeretem én, ami benne felbomolhatik, ami kisiklik előlem és távol lehet és ami egyszer majd többé nem szeret, hanem ami létének oka és csókjaimra az életet teremti, nem a halált! S ha megtanítom arra, hogy nem a halálra született, ha halhatatlanságát kérem tőle, a csillagot, mely tudta nélkül lényének mélyéről sugároz, ó, hogy is tudná ezt tőlem megtagadni!”⁴⁵

Nem minden szeretet szerelem, de minden szerelem szeretet is, és ezért Rodrigo szavai minden szeretetre igazak. Nem azt szeretjük a másokban, ami felbomolhatik, hanem az életet, amely halhatatlan.

⁴⁵ VÁLOGATÁS PAUL CLAUDEL MŰVEIBŐL (Szent István TÁRSULAT, 1982, Fordította: Semjén Gyula 479. o.)

Így igaz ez emberi kapcsolatainkban. Mennyivel valószínűbb tény abban a szeretetviszonyban, amelyben Isten és ember kapcsolódik össze. Isten mondja Jeremiás könyvében (31,2). Az embernek: „Örök szeretettel szeretlek.” Jézus pedig így vall nekünk: „Amint én szeretlek titeket, ti is így szeressétek egymást.”

A nem vallásos ember el kell, hogy gondolkozzon, amikor a Bibliát olvassa; a vallásos ember pedig megrendül, amikor „hallja” Isten szavát: szeretlek, hiszen maga Isten mondja: nem halsz meg!

Iránytű a halhatatlanság felé az *a végtelenbe törő vágy*, amely mindennapok szürkeségében fénylő, piros ünnepként vonul végig az emberiség, a társadalom egén és dobog szíve mélyén.

Vajon a *gondolkodás* valaha ki tudta mondani bármilyen eredményre, hogy elég? Akár bölcséleti megfontolásaiban, akár természettudományos szakterületeken? A végtelenbe törő vágy nyugtalanul ösztönzi az ismeretek, az igazság keresésére az embert.

A *művészetek* szüntelen tartalmi és formai változásai mélyén annak akarása feszül, hogy újra valami mást és mást, holott a cél egyetlen: megjeleníteni a Szépséget, hangban, színben, formában. A mindig új, a más a végtelenbe siet. Az alkotói tett, az alkotás egy-egy lépés a halhatatlanság felé, mert csak az „elég” a végtelenre született embernek.

Az elérhetetlen utáni vágy jelenik meg a csendes pillanatokban, az elmélyedő kutatásokban, amikor az Igazság, a Jóság, a Szépség mámorát keresi az ember, és közben tapasztalja, hogy az értékek töredékét találja meg csupán. A megtapasztalt töredék nem elégíti ki. Keres tovább. Ha nem keres, akkor sem nyugszik meg a birtokolt „részben”. Végtelen vágyát a morzsák nem elégítik ki. *Elnémíthatatlan igénnyel a teljességet kívánja*. Érzi, szinte tudja, kell lenni egy olyan állapotnak még akkor is, ha annak a kapuja a halál, ahol az örök Jó, Igaz, Szép birtokolható. Ám ezt csak az igazzal, a jóval, a széppel rokon halhatatlan lélek élheti meg.

Amint golyáinkat, fecskéinket velük-született ösztön indítja ősszel messzi útra, ösztönük nem vezeti őket félre, így mozdul szívünkben a vágy időtlen értékek felé, és az arra vivő ismeretlen út a halhatatlanság partjára viszi.

És nem talál pontos választ az a kérdés sem, hogy *mi az emberi élet értelme?* Miért élek, mi célból. Mióta ember az ember, a kérdés választ keres, és szüntelen tapasztalja a keresés közben, hogy ha idő és tér foglya, ha az elmúlás markából nem képes megszökni, akkor minden hiábavalóság és a létezők, az élőlények legszerencsétlenebbje. Ám amikor tapasztalja önmagában azt a benső magot, mely időtől érintetlen, hiszen mély önmaga, amely mondja: ÉN, ugyanaz kisgyermekkorában és ugyanaz idős éveiben. Időtől érintetlen énje képzeletében és gondolataiban képes „kiszabadulni” a térből. Messzi tengereket jár, hegyeket mászik, más földrész baráti otthonába látogat. Nos, ez az időt és teret „legyőző” lélek érzi igaz természetét, és halhatatlanságának boldog öntudatában felismeri, nem született hiába: *halhatatlan személyiség*.

Ha figyeljük emberi életünket, pontosabban a sajátunkat, akkor tapasztaljuk, megszülettünk, elkezdünk élni, percről percre, óráról órára, évről évre, és *soha nem mondjuk*, egyetlen pillanatában sem, *hogy életünk befejezett*. Mert mindig tovább. „Minden végben új kezdet.” Életünk folyamán is ez a tapasztalatunk. Mennyivel inkább látjuk ezt, amikor gyászt kell átélnünk szeretteink, ismerőseink halálakor. Lett légyen az tragikusan hirtelen halál, vagy évhosszú szenvedés, a halál beálltával azt érezzük, bár vége a tapasztalható életnek, de nincs befejezve. Még tette volna ezt-azt, még szólni akart. Ha tehát életünk jellemzője a

„befejezetlenség”, akkor a halál sem fejezi be, akkor a halálon túl is megmarad lényege, a befejezetlenség. *Az emberi élet befejezhetetlensége személyes halhatatlanságunkra utal.*

Az „örök”, a halhatatlanság hajszolását láthatjuk az egyre terjedő *fényképezésben*. Megörökíteni a pillanatot. Aki a másodpercnyi vakufényt villantja fel, a maradandóságot akarja megteremteni. Ne múljon el az, amit a pillanat szült. Ugyanez a végső indítója a *videofelvételeknek*. Őrizni, véglegesen őrizni a mozdulatot, az arcot, az ölelést, kézfogást, szavakat, hangokat, mosolyt, könnycseppet.

Ilyen és hasonló vágya nincs az állatnak, mert nem tudja elmúlásának tényét. Nincs szándéka sem bármit is „megörökíteni”. De az ember! Tudja, meghal, de nem akarja elhinni, halhatatlanná kívánja konzerválni magát vagy szeretteit a felvételekkel. Jól van így, de a kérdés kiált, nem szerencsétlen az ember, ha „megmarad” arca, hangja, mozdulata fényképen, videoszalagon, *de ő maga csak por vagy hamu lesz?*

Minden fényképezés, minden hang- és képfelvétel előjátéka az ember örök megmaradásának.

Mivel a halál kitép a földi környezetből, „valahol” máshol képzeljük el az elképzелhetlent. Még ennek az ösztönös keresésnek is van jele az emberiség történetében, különösen évtizedeink múltjában és napjaink törekvéseiben. Mire gondolok? *A világűr meghódítása*. Holdra kellett szállni. A Merkúrt megfelelő műszerekkel vizsgálaim. Kutatni, hol és hogyan élhet meg az ember a Földön kívül. Ki kételkedik tehát abban, hogy *az ember születésénél jogva nem a tér és idő rácsainak rabjává született?*

Otthont keres az univerzumban, s ha nem talál, sátrat akar építeni magának. Sőt már ez sem elég a jelen kozmológusainak, hanem jelenleg semmiképpen nem bizonyított elképzелéssel állítják fel a „multiuniverzum”, a több világmindenség létének elméletét.

– Vajon ezen kutatások mélyén is nem az ember őstermészete „suttog és kiáltoz” egy más világ után, hol halhatatlanságban élhet? – Ha az ő kutatásuk tiszteletet érdemel, miért volna kimosolyogható halhatatlanságunk mikéntjének keresése?

Jeleket soroltunk most fel, amelyek halhatatlan voltunk felé iránytűként mutatnak. Hasonló erővel van jelen mindennapunkban a halottainkkal való kapcsolat.

Élő kapcsolat élő halottainkkal, amit nem lehet letagadni

Kérem, a címet, főleg állítását ne vegyék babonás elképzelésnek, idegbeteg képzelődésnek, a kétségbeesett ember lehetetlen kívánságának, hanem egyszerűen a mindennapi ember – legyen az betűt nem ismerő vagy Nobel-díjas tudós – gyakorlati élményének. Márpedig, *ha halottaink nekünk, élőként léteznek, akkor haláluk halhatatlanságba változott.*

Valakit gyakran kérdezek – évtizedek óta – hová megy? A válasz: Édesanyámhoz, – Feri bácsihoz, a Mamához. Soha nem mondja: temetőbe megyek. Ő „valakihez” megy.

Nemrég látogatott meg egy barátom, aki tragikus körülmények között vesztette el az alig 2 éves múlt kisfiát. Hamvait dolgozósobájában őrzi. Mikor az iskolás nagyobbik fiának elmondja esti meséjét, utána dolgozósobájába megy, és az elment kisgyerekének olvassa fel a mesét... (Senkinek ne jusson eszébe a két esettel kapcsolatosan a babonáság, hiszen mindketten diplomás, intelligens értelmiségiek.)

Hazánk külföldön elismert operaénekesnője, Erdélyi Erzsébet nemrég nyilatkozta: „Mindig vonzódtam az érzékelésen túli világhoz, az ő (férje) halála után találtam erre az útra. A férjem 45 éves korában, betegségben hunyt el. Most már tudom, hogy ő nem halt meg, csak dimenziót váltott. Segít nekünk.”⁴⁶

Szabó Magda (férje 1982-ben halt meg), napjainkban ezt vallotta: „S ha azt kérdezi valaki, özvegynek érzem-e magam, azt mondom: nem. Érzem, itt van, beletettem a legtartósabb dobozva, ami csak létezik, ez a szívem.”⁴⁷

Vajon „csak” mi kopogtatunk, dörömbölünk a kapun, melyet átléptek a mieink? A közismerten nagy műveltségű Rónay György költő más tapasztalatról ír.

„Ne ásd fel a múltat a holtakért. Hagyd pihenni csöndesen őket, s inkább várj. Előbb-utóbb maguktól jelentkeznek, szokásaik szerint.”

Majd felsorolja, miként bukkannak fel elhunytjaink, itt-ott, megszokott helyeken. Mosolyuk dereng, érezzük őket. Adjunk hát szállást nekik, tanácsolja, „erőnket sokszorozzák, míg bennünk folytatódik életük, amit a miénk folytat, miközben titkos sugalmuk segít a Közös Tengert megtalálni.”⁴⁸

Igen, halottaink élnek. Érezzük. Csalhatatlanul! Ennek tudatában kezdjük egyre jobban szeretni az eget. S míg betegségünk vagy életkorunk miatt kezdjük számba venni, kiktől búcsúzunk, egyre többet tartunk nyilván, kik várnak odatúl. Fogynak, akiket itt hagyunk, és nő azok száma, akik várnak ...

Vajon mindez nem abból az összejtésből ered bennünk mint bizalom, hogy halhatatlanok vagyunk?

Az ember nem szűnik meg temetni. Mióta él, temeti halottait. Ám ez a döbbenetes gyakorlat sem tudja kioltani azt az alapérzést mind a vallásos hívőből, mind a hit nélkül temetőből, hogy temetésen lehetnek számosan vagy kevesen, mégis *valaki hiányzik a temetésről*, valaki nincs ott. Éppen ő, a halott. Csupán a teste, de aki ő maga volt, azt nem zárhatja magába a koporsó. Hamva kétségtelen az urnában, de ő maga? Miért is a temetés, ha az elhunyt dekával mérhető hamu csupán, vagy kilóval mérhető bomlásra váró anyag?! Ha csak ennyi lenne, akkor örültség a szertartás, a búcsúzás, a koszorúk. – *Ezért minden temetés a halhatatlanságát végleg megkezdő élet előtti tisztelgés.*

⁴⁶ Zimonyi Zita–Koltói Ádám: SORSTÁRSALGÁSOK (Cegléd, 2004. Pegita Kft. 122. o.)

⁴⁷ HETI VÁLASZ 2005. június 9. (10. o.)

⁴⁸ Rónay György: A KERT (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1979. 33., 35. o.)

A temető a holtuk után is élők emlékhelye. A sírhoz azért megyünk, mert „közelebb” érezzük őket magunkhoz. Minden gyomtépés, minden szál virág, minden sírt gondozó mozdulat, a gyertyák lángja arra utal: élnek ők. És senki nem beszél félre, amikor szavakat suttog, „beszélget”, szót vált velük. Jelenlétük érzése nem önámítás.

Igen, *a temető a halálukat túlélőké*, akiknek szívdobbanása megszűnt, agysejtjeik nem dolgoznak, de más állapotban érzően léteznek, gondolkoznak, és a hozzájuk suttogott szavaink nem a semmibe hullanak, hanem hozzájuk eljutnak.

Minden szál virág egy-egy szavazat, igenlő szavazat arra a kérdésre: élnek-e a holtak? Halhatatlanok vagyunk-é? A halottak napi temetőjárás, a hatalmas zarándoklás a sírokhoz önkéntes és *tömeges tüntetés a lélek halhatatlansága mellett*.

Hogy nem akarunk végleg elmúlni, erről éppen a temetők beszélnek. Nézzük csak a kő, a márvány műveket. A sírkamrákat, a kriptákat. Nézzük meg a templomok 10, 50 évre vagy akár „örökre” megváltható temetési helyeit. Vajon a piramisok is miért emeltettek? Az ember nem akar végképp elmúlni, „maradandó” emléket kíván állítani önmagának vagy szeretteinek. Él benne a halhatatlansági vágy, amely oly egyetemes, mint maga az emberi természet a maga sokféle gazdagságával. – Emberi természetünk ekkorát nem tévedhet ebben a kérdésben sem.

Halhatatlanságunkra utaló jeleket kerestünk és találtunk mindennapjainkban. Lehetne tovább sorolni. Az kétségtelen, hogy mekkora erővel él bennünk a „sensus numinis”, az Isten utáni vágy, *a halhatatlansági ösztön*, és miként *suttog és kiált, és cselekszik*, jeleket teremt. Most azt gondoljuk át, mit bizonyít, *van-e bizonyító ereje ennek az összejtésnek, ősvágynak?*

III. Közelítések

A halhatatlanság utáni vágy az örökélet létét erősíti meg

A tengernyi irodalomból jó néhány vallomást átgondolhattunk, melyekben kifejezetten vagy bennszunnyadón jelen van a vágy: meg nem halni, bár lenne örök élet. Olykor a vágyat meghaladó bizonyosság hangja állította, igen, van. – Szemléltük az emberi mindennapokat, amelyeket legalább olyan gyakorisággal szó át a halhatatlanságba vetett remény, mint amilyen gyakorisággal mulandóságunkra figyelmeztet halandóságunk számtalan jele.

Mindezek meggondolása után magunk is tudjuk, hogy csupán azért semmi sem létezik, mert az ember kívánja. Ugyanilyen igazság az is, hogy nem lehetséges, hogy valami azért nem létezik, ne létezzék, mert vágyunk utána. Korunk jeles teológusa ezt így fogalmazza meg: „Az örök élet mélységes vágyából – és ebben tévednek egyes teológusok – még nem következik az örök élet valósága. De nem következik – és ebben egyes ateisták tévednek – az örök élet valótlansága sem.”⁴⁹

Vannak, akik állítják, az ember gondolatait kivetíti és valóságnak képzei. Így az örök életet is. Ám ugyanezzel a meggondolással állítható az is, hogy aki nem fogadja el az öröklét valóságát, csupán abbéli elképzelését vetíti ki.

Vizsgált kérdésünk ilyen tárgyilagossággal történő megközelítésében azért nem maradunk teljes bizonytalanságban. A természetes boldogság utáni vágy a maga halhatatlansággal egybekötött igényével az örökélet létét erősíti meg.

Aquinói Szent Tamás érve: „Lehetetlen, hogy a természetes vágy hiábavaló legyen: a természet ugyanis nem tesz semmit hiábavalóan. De a természet vágya hiábavaló lenne, ha sosem teljesülhetne be. Tehát az ember természetes vágya beteljesíthető, jóllehet nem a mostani életben, amint erre már rámutattunk. Szükséges tehát, hogy a jelenlegi élet után teljesejék be. Tehát az ember végső boldogsága a jelenlegi élet után van.”⁵⁰

Prohászka Ottokár püspök, teológus hasonló úton vezet el minket az örökélet tényéhez.

„Az ember leghatalmasabb s legtermékenyebb vágya: a boldogság után való vágy. Mindenki tisztában van ezzel. – Ez nem álom, nem képzelet; nagy valóság! De ha ez a természetes, általános vágy, nem lesz-e befejezettsége? A természettudomány tanítja: ahol ösztön, törekvés, szerv van valamire: ott kell tárgynak is lennie, melyre irányuljon. A kis bogarak és férgek milliárdjai közt, ha testükön valami kis szerv van: azért van, mert van tárgya, s oktalanság azt mondani, hogy tárgytalan. (...) Az állatnak erre vagy arra van ösztöne: tehát ez a táplálék létezik. – A vándormadár érzi az ösztönt, mely melegebb tájakra hajtja: tehát. A hernyó hernyósága végén új életre megifjul ... Az ásatag állatoknak szemük van: tehát volt fény akkor: és a boldogság ösztönével mi lesz? Ha nőne szerve a boldogságnak: ezt mondanátok: van boldogság: nohát van szerve, van ösztöne, mély és hatalmas ...”⁵¹

Az emberiség története tanúskodik arról, hogy az embert ősidők óta áthatja a halált túlélő vágy. A kutatók nem találtak, bármily messze mentek vissza a történelmi időben olyan népet, amelynek ne lenne vallása és a halhatatlanságba vetett sejtésnek, hitnek, reménynek valami nyoma. Nem a halál a végső szó az ember életében! Ez a meggyőződés szövi át a népek

⁴⁹ Hans Küng: VAN ÖRÖK ÉLET? (Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001. Fordította: Rimler Iván, 166. o.)

⁵⁰ Turay Alfréd: ISTEN KERESŐ FILOZÓFUSOK (Szent István Társulat Budapest, 1990. 107. o.),

⁵¹ Prohászka Ottokár: NAPLÓJEGYZETEK (Szeged-Székesfehérvár AGAPA Kft. 1997. II. kötet 49. o.)

hitregéit, a vademberek álmait, ősi és új sírok feliratait. Sőt, akik tagadják az ember halálon túli létét, életét, még azok is az anyag és erő fönmaradásáról beszélnek.

László Ervin Olaszországban élő tudós (sokan túlzás nélkül vélik napjaink kihalóban lévő polihisztorai egyikének) a KOZMIKUS KAPCSOLATOK című könyvében korunk tudományos eredményeinek mozaikkockáiból építi fel a harmadik évezred világgképét. Gondolatainak végső következtetését így fogalmazza meg:

„A tudomány mai fejlődésében egy ősi megérzés kap tapasztalati, sőt kísérleti megerősítést: egyedi tudatunk bizonyos értelemben halhatatlan. Korábbi életek emlékei így többé már nem rémképek: valódi információk egy megosztott tudatmezőből. Érzéseink, gondolataink és érzékeléseink folyamatosan rögzítődnek és megőrződnek egy kozmikus információtárban. Halhatatlanságunk abból fakad, hogy részei vagyunk e tárnak: részei az emlékező és önteremtő világmindenségnek.”⁵²

Ezen idézettel nem kívánok mást, mint annak bemutatását, hogy a halhatatlanság utáni ősi megérzés napjaink legtudományosabb elméiben is megoldást keresnek: miként és valóban lehetséges-e, hogy az ember halhatatlan?

⁵² László Ervin: KOZMIKUS KAPCSOLATOK (Magyar Könyvklub Budapest, 1996. 217. o.)

Gondoljuk át Pascal gondolatait

Pascal (1633–1662) francia matematikus, filozófus híres gondolatai között találunk olyan észrevételeket, amelyek most foglalkoztatnak minket. Valljuk be őszintén, amilyen egyszerű az ember halhatatlanságáról, feltámadásáról írni, olvasni, olyan élesen vetődnek fel ellentmondó, kételkedő vélelmek. E témával így van kezdetek óta. Már Pál apostolt kigúnyolták, amikor Athénban a feltámadt Jézusról beszélt. Pascal korában sem volt ez másként. Napjainkban sem. Igazság-keresésünkben érdemes a francia filozófus gondolatait átelmélnünk.

„Fölfoghatatlan, hogy Isten létezzék, de ugyanúgy az is, hogy ne létezzék” – mondja Pascal. Meggondolása alapján mondhatjuk azt is, hogy: fölfoghatatlan, hogy létezzék örök élet, feltámadás, de ugyanúgy fölfoghatatlan az is, hogy ne létezzék!

Okos kérdés: „Milyen meggondolásból állítják, hogy nem támadhatunk fel? Mi nehezebb, megszületni vagy feltámadni, az-e, hogy ami sohasem volt, legyen, vagy hogy továbbra is legyen, ami egyszer már volt? Nehezebb-e vajon életre születni, mint az életbe visszatérni?”

Egyet kell értenünk vele abban, hogy „a lélek halhatatlansága oly roppant fontos, bennünket oly mélyen érintő valami, hogy minden érzésnek hiányoznia kell abból, akit közömbösen hagy ez a kérdés. Minden cselekedetünknek és gondolatunknak szükségszerűen annyira különbözők lesznek útjai, aszerint, hogy reméljük-e vagy sem az örök életet, hogy lehetetlen bárminő ésszerű és józan lépést tennünk, ha nem ennek az egyúttal szükségszerűen végső célunkat jelentő kérdésnek szempontja irányítja.”

„Elmélkedjünk rajta, s aztán döntsük el, lehet-e kétség aziránt, hogy földi életünkben nincs más jó, mint a túlvilági élet reménye, hogy csak a hozzá való közeledés mértéke szerint lehetünk boldogok, ugyanúgy, ahogyan az örök életben törhetetlenül bízők számára már ismeretlen lesz a boldogtalanság, s nincsen boldogság a róla tudomást nem vevők számára.”

„Egész életünk azon fordul meg, vajon megismerjük, halhatatlan vagy halandó a lelkünk.”⁵³ – Ha pedig ez így igaz, márpedig így igaz, érdemes halhatatlanságunkról tovább gondolkoznunk.

⁵³ Pascal: GONDOLATOK (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983. Fordította: Pödör László, 111., 98., 110. o.)

Láttatni az elképzelhetetlent

Halhatatlan élet. El lehet ezt képzelni? Létezni egy határtalan életen át. Az emberi természetre jellemző, hogy a „lehetetlen” lehetőségességén is gondolkodik, és az elképzelhetetlent is törekszik képzeletével meglátni és különböző módon megláttatni.

A National Geographic 2005. májusi számában olvashatjuk, hogy a folyóirat művészi szerkesztője, Jeff Osborn feladatult tűzte ki a grafikusoknak, hogy jelenítsék meg a kozmológia legújabb elméleteit. Ősrobbanás, változó világegyetem. Bár a multiuniverzum – több világegyetem létezése – az elméleti fizika bizonyítatlan teóriája, mégis láttassák az elképzelhetetlent. Az egyik grafikus csillaganyaggal teli űrtojások csoportjaként képzelte el a világegyetemeket, a másik kozmikus erőteréből kiáramló, különböző formájú és méretű univerzumokat festett. A művészek nem riadtak vissza a „lehetetlen” megoldásától. Az elképzelhetetlen, 15 milliárd évvel ezelőtti ősrobbanást vagy / és ősrobbanásokat, a változó világegyetemet festményeiken jelenítették meg.

Ezt a hírt csupán azért idéztem, hogy lássuk az emberi természet csillapíthatatlan „kíváncsiságát”, és természetesnek vegyük azt aényt is, hogy mióta ember az ember, és tudja, hogy meghal, és megszüntethetetlenül reméli, hogy tovább él, – kíváncsian törekszik elképzelni a halhatatlan életet. A vallástörténet tanúsága szerint alapvetően két állapotot ismer fel. Az egyik a jó emberek állapota, a másik a rosszaké: menny és pokol.

Most nézzünk meg néhány irodalmi megközelítést, ami a poklot illeti.

IV. Állapotok

Halhatatlanságunk egyik lehetősége a pokol

Az emberiséget és az egyes embert a természetében gyökerező igazságérzete ösztönzi arra, hogy a halálon túli életnek két állapotára gondoljon. Nap mint nap tapasztalja, hogy a jó nem nyeri el méltó elismerését, jutalmát, a rossz, a gonosz pedig büntetését. Igazságérzete követeli, hogy kell lenni olyan állapotnak, amelyben a bűn büntetését, a bűnöst elmarasztaló ítélet sújtja. Ezt az állapotot, „helyzetet” nevezzük pokolnak.

Dante közismeret művében – ISTENI SZÍNJÁTÉK – végigvezeti olvasóit a túlvilág tartományain. A Pokol kapuja fölött e sorokat olvastatja:

„Én rajtam jutsz a kínnal telt házba,
 én rajtam át oda, hol nincs vigasság,
 rajtam a kárhozott nép városába.
 Nagy Alkotóm vezette az igazság;
 Isten Hatalma emelt égi kénnyel,
 az ő Szeretet és a fő Okosság.
 Én nem vagyok egykorú semmi lényvel,
 Csupán örökkel; s én örökkön állok.
 Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel”⁵⁴

Dante ezután a különböző bűnök különböző büntetését írja le, amelyek a vétkeseknek szenvedést okoznak. S e szenvedés betegség, amelyből nincs gyógyulás, kín, melyet semmi nem enyhít. Remény nélküli állapot.

Dante után 600 évvel később élt – kortársunk – angol költő, ELIOT. T. S. GYILKOSSÁG A SZÉKESEGYHÁZBAN című drámájában a Halált Isten fehér arcú, néma szolgájának mutatja be, és az alábbi szavakkal írja le az ítéletet.

„S az ítélet mögött a Hiány, rémségesebb a Pokol tevékeny alakjainál.
 Üresség, távollét, elválás Istentől;
 A fáradtság, rémséges utazás az üres országba.
 Amely nem is ország, csak üresség, távollét, a Hiány,
 Ahol az, aki ember volt, szellemét nem fordíthatja többé
 Szórakozásra, káprázatra, álombamerülésre, fitogtatott igényre,
 Ahol a lélek nem csalatik többé, mert nincsenek tárgyak, se hangok,
 Se színek, se formák, szórakoztatni, eltéríteni a lelket,
 Hogy önmagát ne lássa, ki örökre gyalázatosan eggyé lett, semmi a semmivel.
 Nem, amit hálálnak mondunk, hanem ami a halál mögött nem is halál,
 Attól félünk és félünk. Ki szól majd akkor értem,
 Ki avatkozik be értem, legnagyobb szükségemben?”⁵⁵

⁵⁴ *Dante*: DANTE ÖSSZES MŰVEI (Helikon Kiadó Budapest, 1962. Fordította: Babits Mihály 559. o.)

⁵⁵ T. S. Eliot: VÁLOGATOTT VERSEK (Európa Könyvkiadó, Budapest 1966. Fordította: Vas István 253. o.)

Eliot a pokol lényegét az ürességében látja. Hiány. A semmi egyesül a semmivel. Az ember nem menekülhet önmaga elől, végtelen vágya nem repíti a Végtelen Szeretetbe. Majd kérdi, félelmünkben ki segít?

Mindezeket olvasva hitetlenkedve gondolhatjuk, mindez csupán képzelődés. Ám lehet évezredekken át valamiről úgy képzelődni primitív embereknek és szellem-óriásoknak, hogy „képzeltüknek” végső soron ne legyen tárgya? Az ugyancsak kortársunk, a német Thomas Mann a DOKTOR FAUSTUS című művében Adrian Leverkühn, zeneszerző a megjelent ördöggel beszélget, legalábbis úgy véli, beszélget a gonosz szellemmel. Adrian szemére veti a sátánnak, hogy nem szólt semmit a pokolról.

„... igazából egyáltalán nem is lehet róla semmit sem mondani, mert az igazi valóját nem fedik szavak...

Mert ez a poklok titkos öröme és biztonsága, hogy el nem árulható, biztonságban és rejtve marad a nyelv elől; csak éppen van, de sose kerülhet az újságba, a nyilvánosságra, egyetlen szóval sem hozható az emberek bíráló tudomására. (...)

Hogy két szóba tömörítsem: lényege, vagy ha úgy akarod, csattanója az, *hogy lakóinak csupán végtelen hideg és gránátolvasztó forróság között enged választást*; e két szélsőség között üvöltve menekülnek ide-oda, mert az egyikből tekintve a másik mennyi megváltásnak tetszik, de mihelyt benne van az ember, azonnal és a szó legpokolibb értelmében elviselhetetlen ...”⁵⁶

Bár igazságérzetünk szinte követeli a bűn büntetését, mégis, ha csak a most idézett három „elképzelés” alapján tekintünk a pokol léte és mibenléte, döbbenet érinti vagy rázza meg szívünket. A halhatatlan élet lehetséges lenne múlhatatlan szenvedés lenni? A kérdés megválaszolása helyett gondoljuk át – vagy imádkozzuk őszintén! – az őslénykutató, francia jezsuita teológus imáját:

„Istenem, biztos, hogy minden titkok között, amelyeket hinnünk kell, egyetlen sincs, amely inkább sértene emberi látásunkat, mint az elítélés misztériuma...

Istenem, Te mondtad, hogy higgyek a pokolban. De ugyancsak Te tiltottad meg nekem azt, hogy teljes biztonsággal akár csak egyetlen emberről is azt gondoljam, hogy elkárhozott... szavad alapján elfogadva a pokol létezését, mint a világegyetem egyik szerkezeti elemét, imádkozom, elmélkedem, amíg csak ebben a félelmetes valóságban erősítő, sőt boldogító kiegészítés nem mutatkozik azokhoz a szempontokhoz, amelyeket Te tártál fel nekem, hogy meglássam Mindenütt-Jelenlétedet...

Jézus, rettenetesen szép és magadnak lekötő Mester, bezárva szememet afelett, amit emberi gyengeségem még nem képes megérteni – s tehát elviselni sem –, vagyis nem kutatva, hogy vannak valóban elkárhozottak, legalább a Világról alkotott állandó és gyakorlati látásomba akarom iktatni az ítélet mindig fenyegető súlyosságát; nem azért, hogy féljek tőled, Jézus, hanem hogy egyre szenvedélyesebben a tiéd legyek.” (Teilhard de Chardin)⁵⁷

A pokol lényege sem képekben, sem szavakban végső soron ki nem fejezhető. Léte azonban kétségtelen és reális lehetőség az ember számára. Az egyik lehetőség, a másik lehetőség halhatatlan életünk számára a menny. Hogyan képzeljük el? Próbáljuk meg.

⁵⁶ Thomas Mann: DOKTOR FAUSTUS (Európa Könyvkiadó, 1967. Fordította: Szöllősy Klára. 306–307. o.)

⁵⁷ Teilhard de Chardin: ÚT AZ OMEGA FELE (Szent István Társulat, 1980. Fordította: Rezek Román 233-234. o.)

A halhatatlan ember boldogsága a menny

„Mennyország ajtaja, / nyíl ki csak egy cseppet, / ajtód hasadékán / keresztül hadd lessek! / Szépséges Szűz Anya / két karod tárd ki, / vezess Fiacskádhoz / mennyországot látni.”

Kérem, a gyermekverset csak az mosolyogja ki, aki nevet az emberen, aki nyughatatlanul keresi a boldogság „kék madarát” ... Mert ki nem akar boldog lenni? Az ember boldogságra beállított lény. Nem képes nem akarni, hogy boldog legyen. Ám, ha szívébe néz, ha mélyen belenéz az emberi életbe, úgy tapasztalja, a boldogságigény nem teljesül. Pillanatnyi, percnyi örömök érintik, előízét adják a boldogító boldogságnak, de kénytelen tudni, igazat adni Ovidiusnak: „Senki sem boldog halála előtt.” És halála után? Talán azt is akarta énekelni az ókor költője: az ember halála után lesz boldog.

Boldogság a cél. Ennek képe a menny. Ismét fel kell tennünk a kérdést: elképzelhető az elképzelhetetlen? Az ember a lehetetlent is kutatja. A menny mibenlétét, helyét és / vagy állapotot, törekedett és törekszik képzeletével megismerni. Sejtelmeit megfogalmazza. Jó néhánnyal a következőkben megismerkedünk, de egy megjegyzés kívánczik elébb. A mennyet álmódó, akaró ember a boldogság állapotát egyöntetűen Istennel gondolja el. Ezen ne lepődjünk meg. Az ember végtelenre nyitott lény, boldogságigényét csak végtelen valaki / valami teljesítheti be. Így a menny részére Istennel, Istenben képzelhető el. Érdemes megfigyelnünk, az idézett szerzők, akik le merték írni, miként „látják” a mennyet, mind arról vallanak, hogy a szó alig képes kifejezni a „látott” valóságot. Mégis megpróbálják. Az általuk nyitott hasadékon lessünk hát be a mennybe.

*

Damjáni Szent Péter (1007–1072) himnuszt ír a mennyországról, melyben kifejezi az ember vágyát az örök élet után, érzi, alig képes bárki is eldalolni ama Békesség Honát, mégis szavakkal közelíti, fejezi ki a menny lényegét. A MENNYORSZÁG HIMNUSZA. (Részletek)

„Örök élet kútfejére
Asszú lelkünk szomjazik,
Össze vágya törni teste
Börtönének burkait,
Számúzóttan ősihonáért
Szenved, sír, sóhajtozik.

Mert ki tudná eldalolni
Ama Békesség Honát,
Ahol élő drágagyöngyből
Épülnek paloták
S aranytetők verik vissza
Az arányló napsugárt.

Tél dühének, nyár hevének
Híre ismeretlen ott.
Ott a rózsa hervadhatatlan,
És örök tavasz ragyog,
Sáfrány virul liliummal,
Balzsam-verejték csorog.

Elmúlt az elmúlás ott,
Múlhatatlan ott a lét.
Rothadást a ronthatatlan
Friss virágzás tépte szét,
Halhatatlanság nyelé el
A halálnak erejét.

Bár különböző az érdem,
És a jutalom nem egy,
Szívesen megosztja minddel
A magáét mindenegy,
Minden egyes örömének
Így örülnek mindenek.

Boldog, aki látja szemben
Égnek-földnek Istenét
És a kerengő világra
A magasságból lenéz.
Nézi napnak, nézi holdnak,
Csillagoknak ösvényét.”⁵⁸

A költeményt igazságtartalma miatt érdemes most azonnal újraolvasni. Ha átgondoljuk, vágy fog el az ily ország után.

*

Dante (1265–1321), a költői képzelet lángelméje ISTENI SZÍNJÁTÉK, hatalmas művében „bejárta” a halálon túli lét tartományait. Amit a pokolról írt, abból már olvastunk ízelítőt. A mű harmadik részének címe: PARADICSOM, mely szó egyik jelentése az eljövendő mennyei állapot. Így kezdi a Paradicsomról szóló énekét:

„A Mindent Mozgatónak glóriája
a Mindenségen áthat, és világol,
itt hőbb, ott halkabb fényt hintvén a tájra.
Én jártam, hova legtöbb hull a lángból
s láttam, mit sem tud, sem bír elbeszélni,
ki visszatér e magasabb világból.
Mert mikor vágyát közelítve kémli,
oly mélységekbe száll az emberelme,
hogy az emlék nem képes utolérni.”

Bár – maga mondja – elbeszélni alig lehet azt, ami ott van, mégis megpróbálja. S arról énekel, hogy nemcsak fény van ott, hanem...

⁵⁸ Puskely Mária: EZER ÉV MISZTIKÁJÁBÓL (Szent Gellért Egyházi Kiadó, Szeged, 1990. Fordította: Sík Sándor)

„Amit láttam, a Világ Mindenében
 elomló nevetés volt; s mámor áradt
 látáson és halláson elébem.
 Óh, öröm! Óh, vígasság, mely sohase fárad!
 Szerellemmel és békével teljes élet!
 Óh, bőség, hol vágy helyet nem találhat!”

Nevetés, szerelem, béke és mindebből, mi embernek kell, oly bőség, hogy a vágnak nincs már helye ott. Sőt a „fény” lehetővé teszi, hogy az ember lássa az Istent.

„Olyan fény van ott, hogy a földi szemnek
 láthatóvá lesz Alkotója benne,
 mely e Látáson kívül nem pihenhet.”

És ezen istenlátásban megnyugszik a lélek, és minden, mi vágya tárgya, célja, az Benne látható. Csodálkozás tölti el Dantét, melyet így fogalmaz meg:

„Óh, örök Fény, magadban ülve boldog!
 Magad érted csak, s magadtól értve
 Magadat értőn szereted és mosolygod”⁵⁹

Csodálkozva látja a Titkot, látja, de teljességében nem értheti, mégsem csügged, mert érzi, ami a Paradicsomban a legfontosabb, áthatja a SZERETET.

*

Avilai Szent Teréz (1515–1582) spanyol misztikus önéletrajzában arról ír, hogy Isten kegyelméből lelki elragadtatásba esett, és volt, amikor úgy érezte, hogy a mennyországban van. Mit látott?

„Amit láttam, annyi volt, hogy annak legcsekélyebb része is elegendő lehetett volna arra, hogy a lelket bámulatra ragadja és arra bírja, hogy minden világi dolgot kevésre becsüljön. Szeretném, ha csak a legcsekélyebbet is meg tudnám magyarázni abból, amit ekkor fölismertem. De ha módján gondolkozom, lehetetlennek találom. Mert még annak a különbségnek a kifejezésére sincs hasonlatunk, mely a között a világosság között van, amelyet itt látunk, és amely ott tárul elénk, ahol csupa világosság minden, mivel ahhoz képest a napnak fényessége is igen homályosnak látszik. Szóval a legélesebb képzelőtehetség sem képes leírni és vázolni azt, hogy miféle világosság ez, sem valamit is megmagyarázni abból, amit az Úr értésemre adott. Amellett oly nagy gyönyörűséggel töltötte el lelkemet, hogy ki sem lehet mondani; mert ilyenkor az összes érzékek oly nagy fokú édességet élveznek, hogy azt kifejezni nem lehet, s azért jobb nem is szólni róla.”⁶⁰

Avilai Szent Teréz bár vallja, a mostani élettapasztalat semmivel össze nem hasonlítható a mennyei állapotban tapasztaltakkal, mert nincs hasonlatra megfelelő kép, szó, mégis ő maga is világosságot, fényt, gyönyörűséget, édes élvezetet említ, melyek nyilván részei a mennyei boldogságnak, amelyre vágyik az ember, vágyik az elképzelhetetlenre, de ami

⁵⁹ Dante: DANTE ÖSSZES MŰVEI (Helikon Kiadó 1962. Fordította: Babits Mihály 821., 927., 954. o.)

⁶⁰ SZENT TERÉZIA ÉLETE (Szombathelyi Egyházmegyei Nyomda, 1914. Fordította: P. István 555–557. o.)

mégsem lehetetlen. Lehetetlen lenne, amire minden ember ösztönének mélységében vágyik, lehetetlen lenne, amiről egyszerű és tudós ember gondolkodik és próbál kifejezni?!

A középkorból ismertünk meg emberi szívből eredt elképzeléseket, látomásokat. Lépünk tovább az időben.

*

Goethe (1749–1832) *FAUST* című világdrámájában az ember sorsát mutatja be, azét az emberét, aki Mefisztóval, a gonosz szellemmel szövetséget köt. Ha csak egyetlenegyszer szól, hogy elég, ez az a pillanat, amelyért élni érdemes, lelkét odaadja neki. A pillanat nem jó el. A mű végén Faust lelkéről a mennyben angyalok kara énekli: „Föl, föl a Fénybe! / Az Igazság védje, / Kit ver az átok; / Rossz ne kötözze, / Mentse a messze, / S a Mindenségbe fenn / Boldog legyen! /

Az angyalok Faust halhatatlan részét magukhoz ölelik és magukkal viszik. Hová? Oda, ahol „A szív égőn remeg, / Isten-gyönyör pezseg.” Ott elmúlik az értéktelen, állócsillag az örök szerelem.

Az angyalok egyre magasabbra szállnak Faust halhatatlan lényével. Boldogan éneklik:

„Meggzúnt a fennkölt szellemen
Immár a Rossz hatalma:
„Ki fárad érte szüntelen,
Övé az üdv jutalma.
S ha égi szeretet hajolt
Föléje pártfogónak,
Szíves jósága várja ott”⁶¹

Goethe az emberiség drámájának befejezését angyaloktól népes mennyben látja, hol jóság, szeretet, boldogság honol.

*

Madách Imre (1823–1864) arra vállalkozott, hogy *AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN* megírja az ember egész sorsát, létcéljának mélyére hatol, a világtörténelem keretében feltárja az emberszív „titkát”. Mennyei jelenettel indítja a történetet, hol fényes udvartartásként veszi körül Istent az angyalok serege. Lucifer, az ördög is ott van, és Istentől szabad kezet kap az emberpárt illetően. A történet tehát az édenből indul, és hol ér véget? Ismét mennybéli jelenet, amelyben az Úr, Lucifer, Ádám és Éva beszélgetnek.

Ádám a vele a látomásokban történektől elcsigázva kérdi az Úrtól, milyen sors vár rá? Az Úr válaszából idézek:

„Ne kérdd
Tovább a titkot, mit jótékonyan
Takart el istenkéz vágyó szemedtől.
Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
Emel majd a végtelen érzete.

Karod erős – szíved emelkedett:
Végtelen a tér, mely munkára hív,

⁶¹ Goethe: *FAUST* (Helikon Kiadó Budapest, Fordította: Jékely Zoltán 417–418. o.)

S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
 Szüntelenül, mely visszaint s emel,
 Csak kövesd.”⁶²

Isten Madách művében az embert nem biztatja mennyel, nem rémíti pokollal, de biztosítja, hogy szívében „a végtelen érzete” jelen lesz, egy „szózat” zeng felé állandóan. Mind az érzés a végtelen felé, mind a szózat egyaránt emeli. Ez az a *sensus numinis*, ez az az elnémíthatatlan szó, amelyet könyvünk elején már említettünk. Az istenség megérzése, az erős vágy: örökké lenni, boldogságot találni, mennybe jutni. Ez, ez az egyetlen, amely megalapozza az Úr szavait, melyek egyben a tragédia befejező mondata: „Ember küzdj, és bízva bízzál.”

*

Az olvasó türelmével nem akarok visszaélni. E könyvnek sem célja, hogy antológiaként sorolja fel a mennyel kapcsolatos irodalmi helyeket. Ezért kortárs költőink közül még egy tartson elénk „tükröt” a mennyről.

Pilinszky János (1921–1981) misztikus mélységeket tapasztalt költő bevallja, nem tudja, „milyen lesz a visszarepülés”, az „emelkedő zuhanás” – így nevezi ő a halált – mégis a másvilági állapotokról hasonlatok beszélnek neki: oltár, kézfogás, ölelés, „füben, fák alatt megterített asztal / hol nincs első és nincs utolsó vendég.” (EGYENES LABIRINTUS)

Ennél többet is érez. *ÖRÖKKÖN-ÖRÖKKÉ* című vallomásában többek közt ezt imádkozza Istennek:

„Halálom után majd örök öleden,
 fölpanaszlom akkor, mit tettél velem,
 karjaid közt végre kisírhatom magam,
 csillapíthatatlan sírok hangosan.”

Különös elképzelés, de vajon kinek nem volt már olyan szomorúsága, amelyből csak az oldotta volna föl, ha „kisírja” magát egy szerető ölelésben? Ő majd Istent fogja szorosán ölelni.

MIELŐTT a vers címe, melynek elején mondja, nem sokat tud a jövőről, a végítéletről, amikor a világ utolsó lapjait kezdik olvasni ...Mégis van elképzelése:

„Akkor azt mondjuk: szeretlek. Azt mondjuk: nagyon szeretlek. S a hirtelen támadt tülekedésben sírásunk mégegyszer fölszabadítja a tengert, mielőtt asztalhoz ülnénk.”⁶³

Naplójában állítja, végül „A világ menthetetlenül prédája lesz a szeretetnek... Valójában ez az üdvösség. Erre várunk: hogy szeretni tudjunk /végtelenül /, hogy legyen kit /egy végtelen lényt / szeretnünk. S hogy a végtelenül szeretett végtelen maga is végtelenül szeressen bennünket.”⁶⁴

Igen, századunk egyik legnagyobb költője is, úgy mint a többi „látnok”, mondja ugyan, hogy nem tudja, ám mégis érzi, valamiképpen tapasztalja a mennyet: ölelés, asztal, szeretet, szeretet.

⁶² Madách Imre: *AZ EMBER TRAGÉDIÁJA* (Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest, 1982. 232–235. o.)

⁶³ Pilinszky János: *KRÁTER* (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1976.)

⁶⁴ Pilinszky János: *NAPLÓK, TÖREDÉKEK* (Osiris Könyvkiadó, 1995. 88. o.)

V. Az ember suttog és kiált, az Isten sem hallgat

Mind a hívő ember, mind a hitetlen ember az eddigiek elolvasása után joggal kérdezheti, kérdezi is, hogy Isten, aki van; Isten, ha van, és ő a Teremtő, vajon valóban csak annyit mondott és mond, mint amennyit Madách Imre AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN szájába adott?

Válaszolunk a kérdésre. Isten, aki van és a Teremtő, az embert nem hagyta és hagyja kétségben örök életét illetően. A Bibliában szólt és szól. Az ÓSZÖVETSÉGBEN talán még csak „suttog”. Az ÚJSZÖVETSÉGBEN Jézus Krisztus már „kiált.”

Isten suttogása halhatatlanságunkról

A Bölcsesség könyvében a szerző az emberi sorsról elmélkedik. Meggyőződéssel reméli, hogy „az igazak lelkei azonban Isten kezében vannak, s a halál kínja nem éri őket... ha kint szenvednek is az emberek szemében, reményük halhatatlansággal teljes.” (Bölcs 3,1.4.)

Bizalommal vallja, hogy a bölcsesség által halhatatlanságban lesz része. (Bölcs 8,15.) A halhatatlanság gyökere pedig nem más, mint Isten megismerése. „Mert téged megismerni tökéletes igazság, és tudni igaz voltodat és hatalmadat, gyökere a halhatatlanságnak.” (Bölcs 15,1)

Az ember sorsát a Prédikátor könyve így fogalmazza meg: „Visszatér a por a földbe, ahonnan vétetett, s az éltető lehelet visszatér Istenhez, aki adta.” (Préd 12,7)

Dániel próféta könyvében az isteni üzenet egyértelmű:

„Akik a föld porában alszanak,
azok közül sokan feltámadnak,
némelyek az örök életre,
mások gyalázatra, örök kárhozatra.
Akkor az érteni tudók ragyogni fognak,
mint a fénylő égbolt,
s akik igazságra tanítottak sokakat,
tündökölnék örökkön-örökké.” (Dán 12,1–3)

Dániel próféta könyve a II. században keletkezhetett, amikor a zsidó népet Antiochusz Epifánész sanyargatta. Az idézett szöveg válasz arra a kérdésre is, hol van Isten igazságossága? A hitüket megvalló vértanúk, ha már itt a földön szenvednek, kegyetlen halált halnak, akkor ez nem lehet a végső szó! Eljő az idő, amikor a holtak testi-lelki mivoltukban egész emberként visszatérnek az életbe. Élnek, örökké és az igazak tündökölnék, a gonoszokra gyalázat vár. Sem a tündöklést, sem a gyalázatot nem részletezi az író, de kétségtelenül állítja, hogy az ember örök életre hivatott és feltámad.

A feltámadást, a halhatatlan életre hivatottságot a Makkabeusok II. könyve hangsúlyozza. A könyv vértanú történeteket tartalmaz. Kiemelkedő részletességgel beszéli el a hét Makkabeus testvér és édesanyjuk vértanúságát. A történetben nem az nyer hangsúlyt, hogy a törvényt megtartva nem ettek zsidó létékre disznóhúst, ami istentagadással ért volna felvállalásuk szerint, hanem a történet a feltámadást hangsúlyozza.

Az első fiú megkínzását részletesen írja le a könyv. Az anya és a testvérek a szenvedések láttán Isten könyörületében bíznak. A második fiú is vállalja a vértanúságot. Halála előtt

kiáltja: „Te gonosztevő! Földi életünket elveheted, de a mindenség királya föltámaszt minket az örök életre, mert törvényeiért halunk meg.” A harmadik fiú mielőtt nyelvét kivágják, elmondja, bízik Istenben, aki majd visszaadja neki levágott testrészeit. A negyedik haldokló szavai: „Vigasztaló nekünk emberkéz által veszni el, ha belekapaszkodhatunk abba az Isten adta reménységbe, hogy föltámaszt minket.”

Az anya elképesztő erővel nézte végig hat gyermekének kínszenesét. Sőt bátorította őket. „Nem én ajándékoztam nektek a lelket és az életet, nem én fűztem össze elemeiteket csodálatos módon, hanem a mindenség Teremtője, aki az emberiséget alkotta és létet adott mindennek.”

Antiochusz végül abban bízott, hogy a hetedik gyermek elvesztése megrendíti az anyát. Kérte tehát, beszélje rá gyermekét a törvényszegésre. Az anya vállalta a beszélgetést, ám ezeket mondotta: „Gyermekem, kérlek, tekints az égre, és nézz a földre és mindarra, ami rajta van! Gondold meg, hogy Isten semmiből teremtette és az emberi nem ugyanígy keletkezett. Ne félj ettől a hóhértól, légy méltó bátyáidhoz! Vállald a halált, hogy a könyörület napján majd bátyáiddal együtt visszakapjalak.”

A király nagy haragjában még kegyetlenebbül kínoztatta meg a hetedik fiút édesanyja szeme láttára, majd végül őt is megölette.

A megrázó történetet érdemes egészében elolvasni a II. Makkabeusok könyvének 7. fejezetében. A történetből nem csupán az anyai szeretet, a fiúk bátorsága, a törvényhez való hűség világlik elénk, hanem elsősorban az isteni üzenet:

– az ember nem önmaga erejéből támad föl és él tovább, hanem Isten tette támasztja föl új teremtés csodája által;

– a teremtő Istenbe vetett hit következménye a halottak föltámadása.

Az ószövetségi tanítás sem a feltámasztás részleteiről, sem a halált követő új életről, a feltámadottak létformájáról nem szól. Annyit biztosan állít, hogy a feltámasztás révén teljes emberségükben térnek vissza az emberek az életbe.

Az Ószövetség tanítása Isten üzenete. Végző kinyilatkoztatása azonban megtestesült Fia, Jézus Krisztus. Ismerjük meg, mit tanított és tanít a feltámadásról, az örök életről.

Jézus Krisztus kiáltja: örök életek van

Jézus tanítását és életének történetét a négy evangélium őrzi. Jézus szavait átítatja az ÖRÖKÉLET bizonyossága. Mély figyelemmel olvassuk most örömhírét az ember halhatatlanságáról.

„Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz bennem, ha meghalt is, élni fog.” (Jn 11,25)

„Bizony mondom nektek: Aki hisz, annak örök élete van.” (Jn 6,47)

„Bizony mondom nektek: Aki tanításomat megtartja, halált nem lát sohasem.” (Jn 8,51)

„Ne csodálkozzatok ezen, mert eljön az óra, amikor mindnyájan, akik a sírban vannak, meghallják az ő szavát és előjönnek: akik jót cselekedtek, az élet feltámadására, akik pedig gonoszt tettek, az ítélet feltámadására.” (Jn 5,29)

„Én vagyok az élő kenyér, amely a mennyből szállt alá. Ha valaki ebből a kenyérből eszik, örökké él.... Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon” (Jn 6,51.54)

„Higgyetek Istenben, és bennem is higgyetek. Atyám házában sok hely van. Ha nem így volna, mondtam volna-e nektek, hogy elmegegyek és helyet készítek nektek?” (Jn 14,1)

„Atyám, akarom, hogy ők is, akiket nekem adtál, ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák dicsőségemet, amelyet nekem adtál, mert szerettél engem a világ teremtése előtt.” (Jn 17,24)

„Az örök élet pedig az, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust.” (Jn 17,3)

A világ beteljesedésekor, amely magában foglalja az emberiség ítéletét is, így szól majd:

Jöjjetek Atyám áldottai, vegyétek birtokba az országot, amely nektek készült a világ teremtése óta... Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készült.” (Mt 25,34.41)

Ezen Jézus tanításából kiemelt mondatok teljes bizonyossággal mutatják, hogy Jézus Krisztus az embert HALHATATLANNAK látta. Ha elemeznénk találkozásait az egyes emberrel, beszélgetésének, tetteinek mélyén állandó jelleggel jelen van: az ember örök. Mi másért mondotta volna, hogy mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének kárt vall, kárt okoz. Mikor gyermekeket lát, így szól: ilyeneké a mennyek országa. Kereszten haldokló társának, amikor az védelmére kell, ígéri: Még ma velem leszel a paradicsomban, boldog örök életben!

Tudom, sokan nem hisznek Jézus szavainak, amint kortársai között is sokan voltak, akik nem hittek. Nekik mondta a következőket, amelyek nekünk is szólnak: „Ha nem cselekszem Atyám tetteit, ne higgyetek nekem. De ha azokat cselekszem, és nekem nem akartok hinni, HIGGYETEK A TETTEKNEK, hogy végre lássátok és elismerjétek: Az Atya énbennem van és én az Atyában.” (Jn 10,38)

Milyen tettekre emlékezzünk most? Jézus feltámasztotta barátját, Lázán (Jn 11,1–44),
Jairus leányát (Mt 9,18), és Naim városában egy asszony egyetlen fiát (Lk 7,11–17).
És ami a legperdöntőbb: ő maga feltámadt.

Jézus feltámadása feltámadásunk

Beszéljünk először Jézus feltámadásáról. A „tett”-ről, mely megalapozza hitünket és nyilvánvalóvá teszi azt, hogy tanítása nem csupán képzelgés, nem csupán vágyott álom, hanem tettekkel bizonyított, feltámadása által pedig bemutatott, igazolt tény.

Pál apostol Efezusból Kr. u. 55/56-ban levelet írt az általa alapított korintusi egyházközségnek, mely levélben a valószínűleg Kr. u. 35–45 között keletkezett ősgyülekezeti dokumentumra hivatkozik, vagyis olyan hitvallásra, mely röviddel Jézus halála után fogalmazódott meg. Ezt a hitvallást kiegészíti Pál a feltámadás tanúinak a kortársak által ellenőrizhető névsorával.

„Mert mindenekelőtt azt adtam át nektek, amit én is kaptam:
 „Krisztus meghalt a bűneinkért
 az Írások szerint,
 eltemették,
 és harmadnapon feltámadt,
 az Írások szerint.
 Megjelent Péternek,
 majd a tizenkettőnek.

Aztán megjelent több mint ötszáz testvérnek egyszerre, akik közül a legtöbben élnek még, egyesek pedig elszenderültek. Azután megjelent Jakabnak, majd valamennyi apostolnak. Mindnyájuk után pedig, mint félresikerültnek, megjelent nekem is.” (1Kor 15,3–8)

Pál apostol azt hangsúlyozza, hogy Jézus személyesen találkozott tanítványaival. Az evangélium sírt őrző angyala kérdezte az odasietőktől: „Mit keresitek az élőt a holtak között?” Igen, Jézus halála után a Feltámadott, aki élőként szól és tanít. Megjelenik és kinyilatkoztat. A feltámasztás valóságos tény. Valóságos ténynek mondjuk és nem történeti ténynek, mert történeti kutatás eszközeivel nem határozható meg. Olyan esemény, amely téren és időn kívül történő részesedés Isten életében. A feltámadáshit hit Istenben, aki Jézusban legyőzte a halált.

„Jézus a maga teljes és ezért testi valóságában támadt fel és jutott el (egy halott újjáélesztésétől eltérően) a megdicsőült beteljesedés és halhatatlanság állapotába.” (Rahner)⁶⁵

Beszéltünk most Jézus feltámadásáról. Ám „önző” módon a magunk feltámadása, illetve halhatatlansága érdekel. Pál apostol – általa Isten – erről is világosan beszél.

„Ha tehát Krisztusról azt hirdetjük, hogy halottaiból feltámadt, hogyan mondják egyesek közületek, hogy nincs halottak feltámadása? Mert ha nincs halottak feltámadása, akkor Krisztus sem támadt fel! Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, és hiábavaló a ti hitetek is... Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, nyomorultabbak vagyunk minden embernél.” (1Kor 15,12–14.19)

„Mert amint egy ember által lett a halál, úgy egy ember által lett a halottak feltámadása is. Amint ugyanis Ádámiban mindnyájan meghalnak, úgy Krisztusban mindnyájan életre fognak kelni.” (1Kor 15,21–22)

⁶⁵ Rahner: TEOLÓGIAI KISSZÓTÁR (Szent István társulat, Budapest 1980.)

Pál apostol tehát azt tanítja – általa Isten –, hogy ha Jézus feltámadt, ez az Egy, akkor van a minden embert érintő halálból mindenkit érintő feltámadás.

Érint ez engem, téged, szeretteinket, mindenkit.

Elképzelhető a feltámadás?

Nem!

A feltámadás gyökeres átváltozás. Pál apostol így vall erről:

„És amikor vetsz, nem a leendő testet veted el, hanem a puszta magot, például a búzáét vagy másét. Isten pedig testet ad annak, amint akarja, mégpedig minden egyes magnak tulajdon testet...

Így van a halottak feltámadása is:

romlandóságban vetik el,

romolhatatlanságban támad fel;

szégyenben vetik el,

dicsőségben támad fel;

gyöngeségben vetik el,

erőben támad fel;

érzéki testet vetnek el,

lelki test támad fel...

És amint hordtuk a földi ember képét, úgy hordani fogjuk a mennyeknek képét is.

(1Kor 15,37–44.49)

Pál apostol mindent megtesz fogalmazásával, hogy halhatatlanságunkat „láttassa”, ám feltámadott örök életünk végső soron szemlélhetetlen és elképzelhetetlen.

Nyugodtan remélhetjük, hogy amikor – vita mutatur, non tollitur – az élet megváltozik, nem megsemmisül, akkor a személy azonossága megmarad. Az ember a feltámasztása által földi élete teljes történetét megtalálja Istennél.

Jézus Krisztus tanítása, amelyet megismertünk vagy ismét felidéztünk, egyértelműen az emberről, mint halhatatlan lényről beszél. Szavait pedig a legkeményebb halállal pecsételte meg, hogy FELTÁMADÁSA által a biztos reményt, a teljes bizalmat váltsa ki belőlünk. Ez a teljes bizalom a halálon túli életben közvetlen tanítványai megnyilatkozásában megtalálható.

Tanítványok tanúságtétele

Azok az apostolok, akik Jézus barátai voltak és átérték a keresztrefeszítés tragédiáját, látták Jézus szenvedését, halálát, vajon reméltek volna-e örök életben, halhatatlan létben, ha nem találkoztak volna személyesen a FELTÁMADOTTAL?! Sőt mindannyian – János apostolt kivéve – vértanúsággal „bizonyították” az evangélium tanítását.

János apostol kora egyházközségeinek leveleket írt. Idézzük szavait.

„...hirdetjük nektek az örök életet.” (1Jn 1,2)

„...Isten örök életet adott nekünk. És ez az örök élet Isten Fiában van.” (1Jn 3,2)

„...akik hisztek Isten Fiának nevében, örök életetek van.” (1Jn 5,13)

János apostol a Jelenések könyvében látomásait írja le a mennyről, az Új Égről és az Új Földről, és tanítja az üdvözült életről:

„Nem éheznek és nem szomjaznak többé, nem éri a nap, sem bármiféle forróság...és Isten letörül szemünkből minden könnyet.” (Jel 7,15–17)

Az APOSTOLOK CSELEKEDETEI című írásában Lukács evangélista az ősegyház életét mutatja be. Leírja az első Pünkösöd napját, amely napon az együtt imádkozó apostolokra leszállt a Szentlélek Jézus ígéretéhez híven. A történést heves szél zúgása kísérte, melyre nagy tömeg gyűlt össze. Péter apostol beszédet mondott hozzájuk.

„Izraelita férfiak! Halljátok meg szavam! A názareti Jézust az Isten igazolta előttetek a hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket – amint tudjátok – általa vitt végbe köztetek. Ezt az embert Isten elhatározott terve szerint kiszolgáltattátok és gonosz kezek által keresztrefeszítve elveszejtették. Az Isten azonban feloldotta a halál bilincseit és feltámasztotta.... Ezt a Jézust támasztotta fel Isten, ennek mi mind tanúi vagyunk.” (ApCsel 2,24.32)

Péter apostol már római tartózkodása idején a Kis-Ázsiában élő keresztényekhez levelet írt. Megvallja Jézus feltámadását és a benne hívők élő reménységét.

„Áldott legyen Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, aki nagy irgalmassággal élő reménységre szült újjá minket Jézus Krisztusnak a halálból való feltámadása által romolhatatlan, szennyezetlen és hervadhatatlan örökségre, amely a mennyben fenn van tartva számotokra.” (1Pét 1,3–4)

E néhány idézet tanúságot tesz arról, hogy amint a négy evangélium minden sorát áthatja az örökélet tanítása, hasonlóan az apostolok megnyilatkozásait is. Vajon az Apostolok Cselekedeteiben megírt történetek úgy történtek volna-e, amint történtek, ha nem a Feltámadott Jézus találkozásának tapasztalatában éltek volna? Vajon a kereszténység első vértanúja, István diakónus agyonkövezése előtt vallhatta volna, hogy „látom, hogy nyitva az ég és az Emberfia ott áll az Isten jobbján!”

Az emberi ősvágy: élni halálon túl, ennek érzékeny megfogalmazóinak vallomásait megismerve, és ismerve Isten üzenetét az ember halhatatlanságáról, most ismerjük meg a katolikus egyház tanítását Katekizmusának dióhéjbeli idézésében.

Az egyház tanítása „hiszem a test feltámadását”

A keresztény CREDO – Istenben az Atyában, Fiúban és Szentlélekben, valamint az ő teremő, üdvözítő és megszentelő tevékenységében való hitünk megvallása – tetőpontját a halottak feltámadásának meghirdetésével / ami az idők végén fog történni / és az örök életbe vetett hit megvallásával éri el. (988)

Erősen hisszük és reméljük, hogy amint Krisztus valóban feltámadt a holtak közül, és örökké él, úgy haláluk után az igazak is örökké élni fognak a feltámadt Jézussal, és ő feltámasztja őket az utolsó napon. Mint az övé, a mi feltámadásunk is a Szentháromság műve lesz. (989)

A „test” szó az embert jelöli halandó és gyenge létmódjában. A „test föltámadása” azt jelenti, hogy a halál után nemcsak a halhatatlan lélek életét hirdetjük, hanem, hogy a mi „halandó testünk” (Róm 8,11) is újra élni fog. (990)

A halottak feltámadásába vetett hit kezdettől fogva a keresztény hit lényeges eleme volt. „Keresztény meggyőződés: a halottak feltámadása; ez a hit éltet minket.” (991)

Krisztus tanújának lenni nem más, mint tanúskodni „az ő föltámadásáról” (ApCsel 1,22), meg arról, hogy az apostolok vele együtt ettek-ittak „halálból való föltámadása után” (ApCsel 10,41). A föltámadásba vetett keresztény reménységet a föltámadt Krisztussal történt találkozások fémjelzik.

Mi is föltámadunk majd, mint ő, övele, őáltala. (995)

Mit jelent feltámadni? A halálban, ami a test és a lélek szétválása, az ember teste romlásnak indul, lelke pedig Istennel találkozik, várva, hogy újra egyesüljön megdicsőült testével. Isten mindenhatóságában megadja majd a romolhatatlan életet testünknek, amikor Jézus feltámadásának ereje által egyesíti lelkünkkel. (997)

Ki jog feltámadni? Minden ember, aki meghalt: „Akkor előjönnek, akik jót cselekedtek, az élet föltámadására, akik pedig gonoszt cselekedtek, az ítélet föltámadására” (Jn 5,29). (998)

Hogyan? Krisztus feltámadt saját testében: „Nézzétek kezemet és lábamat! Én vagyok” ((Lk 24,39), de nem a földi életre jött vissza. Hasonlóképpen, benne, „mindnyájan föltámadnak saját testünkkel, mint most birtokolnak”, de ezt a testet is „hasonlóvá teszi megdicsőült testéhez (Fil 3.21), „szellemi test”-ként (1Kor 15,44).

Ez a „hogyan” túlhaladja elképzelésünket és megértésünket; csak a hitben elérhető. Ám az Eucharishtiában való részesedésünk már megadja testünk Krisztus általi átalakulásának első ízét:

„Ahogy a földből vett kenyér Isten segítségül hívása után többé nem közönséges kenyér, hanem Eucharisztia, két dologból megalkotva: egyik földi, a másik égi; ugyanígy testünk is, amely részesedik az Eucharishtiából, többé nem romlandó, mert bírja a feltámadás reménységét. (1000)

Mikor? Véglegesen az „utolsó napon” (Jn 6,39–40); „a világ végén”. Ugyanis a holtak föltámadása bensőségesen kapcsolódik Krisztus második eljövételéhez: „A parancsszóra, a

főangyal kiáltására, Isten harsonazengésére az Úr maga száll le a mennyből, s először a Krisztusban elhunytak támadnak föl” (Tesz 4,16). (1001)⁶⁶

A Katolikus Egyház Katekizmusa világosan hirdeti az isteni kinyilatkoztatás alapján egyházunk hitét.

A II. Vatikáni Zsinat GAUDIUM ET SPES (Öröm és Remény) lelkipásztori konstitúciójában az ember tulajdonságairól is tanít. „Az ember test és lélek egysége.” Az ember megtestesült szellem, illetve átlelkesült test. Megállapítja, hogy „amikor tehát az ember felismeri magában a szellemi és halhatatlan lelket, nem valami csalóka ábrándképpel, merőben fizikai és a társadalmi körülmények egy termékével hitegeti magát, hanem éppen ellenkezőleg, egy mélységes tárgyi igazságra talált rá.”

„A halállal kapcsolatban csődöt mond minden képzelet; az egyház azonban, minthogy a kinyilatkoztató Istentől vette, állítja, *hogy Isten az embert arra teremtette, hogy eljusson egy, a földi nyomorúság határain túli boldog célba.*

Sőt a keresztény hit azt is tanítja, hogy az ember nem halt volna meg, ha nem vétkezett volna, és hogy eljön az idő, amikor a testi halál vereséget szenved, mert a mindenható és könyörületes Üdvözítő visszaadja az embernek azt a létgazdagságot, amelyet a bűnével elveszített. *Isten ugyanis arra hívta és hívja az embert, hogy egész lényével kapcsolódjék őhozzá a romolhatatlan isteni élet közösségében. (...)*

„Egyúttal lehetőséget nyújt neki arra is, hogy fenntartsa a lelki közösséget Krisztusban azokkal a szeretett hozzátartozóival, akiket a halál elragadott; a hit ugyanis megadja a reményt, hogy ők Istennél megtalálták már az igazi életet.”⁶⁷

⁶⁶ KATOLIKUS EGYHÁZ KATEKIZMUSA (Szent István Társulat, Budapest 1994.)

⁶⁷ A II: Vatikáni Zsinat Tanítása (Szent István Társulat, Budapest 1976. 453., 455. o.)

VI. Kérdések és állítások

Istenben hinni annyi, mint hinni az örök életben

Első olvasásra és értelmezésre a címben adott állítás nyilvánvaló. Ám a tapasztalat mást mutat. Tudományos közvélemény-kutatások szerint az emberek jelentős többsége Istenben hisz, de már jelentősen kevesebb ember reméli halhatatlanságát. Sőt az istenhívők körében szintén nagyobb az öröklétben kételkedők vagy az azt tagadók aránya.

A Readers Digest magazin 14 országban végzett felméréséből az derült ki, hogy az európai emberek 71 százaléka hisz Istenben, ám csak 53 százaléka hisz az örök életben. (2004)

Elgondolkodtató tény ez. Mindenki önmagában nézze meg hitének irányultságát. Magam személyes Istenben hiszek, szükségem van rá, és nekem nem elég csak most és itt, életem 70–80 évében. Szükségem van rá, mert halhatatlan életre vágyom, és ezt csak ő tudja megadni. Melyik ember nem érzi úgy magát, mint Nemes Nagy Ágnes, aki az „Ekhnáton jegyzetei”-ben írja:

„Egy istent kellene csinálnom,
ki üljön fent és látva lásson...

Majd kéri:

S helyezd el ékszeres szívedben:
ogy az igazságra törekedtem.

Ennyi elég is. Mondd ki: jó itt,
és tedd hatalmas funkcióid,
csak ülj és nézz örökkön át.
Már nem halaszthatlak tovább.”⁶⁸

Igen, aki hisz Istenben, az engedje érinteni szívét a remény kegyelmétől, bízzék a halhatatlan életben, amelyben örökkön át Istennel szeretettel nézik egymást. Az istenhit egyben halhatatlanságunkba vetett hit. Ha nem így van, milyen istenhitünk Istene? Értsünk egyet Dosztojevszkijjel: „Valójában hinni Istenben annyi, mint hinni a feltámadásban, sőt ez már az örök élet kezdete.”⁶⁹

⁶⁸ Nemes Nagy Ágnes: LOVAK ÉS ANGYALOK (Magvető Könyvkiadó, Budapest 1971.)

⁶⁹ Hegedűs Lóránt: JÉZUS ÉS KORA (Mundus Könyvkiadó, Budapest, 1998. 225. o.)

Mi élteti hitünk Istenben?

félelem a pokoltól vagy a mennyei jutalom reménye?

Még nem találkoztam emberrel, aki azért lett volna istenhívő, mert félt a pokoli büntetéstől. Még nem találkoztam emberrel, aki azért hitt volna Istenben, mert számított az örök jutalomra. Pedig számtalanszor elhangzik, hogy a kárhozattól való félelem vagy az örök boldogság ígérete ösztönzi az istenhívőket Isten szeretetére.

Vajon emberi viszonylatainkban állítható, hogy a szeretetkapcsolatokban a félelem vagy a várható jutalom játszik szerepet? Vajon a gyermek azért szereti szüleit, mert „fél” tőlük? Vagy azért szereti őket, mert ajándékot remél? Szerelmes szerelmét félve nézi, vagy jutalmat vár? – Az igazi, valódi szeretet a másikat önmagáért szereti, úgy, ahogyan van. Elfogadja *a másikat, akarja a másikat*, barát a barátját, ahogyan az van, aki ő maga. Emberi viszonylatokban erről semmi kétség. Ne kételkedjünk tehát abban, hogy aki Istenben hisz, szereti őt, valódi szeretetében önmagáért szereti. Tökéletesebben nem fejezte ki ezt más, mint Xavéri Szent Ferenc:

„ISTEN, SZERETLEK TÉGEDET,

Nemcsak, hogy add meg üdvömet,
Vagy mert ki téged nem szeret,
Örökös tűzzel bünteted.
Én Jézusom, kereszteden
Magadhoz öleltem szívem.
Szeget, lándzsát, gyalázatot,
Mindent eltűrtél értem ott.
Verejtéket, fájdalmat
Halálos aggodalmat,
S halált is. És mindezt egyért:
Én értem bűnösért.

Hogyne szeretne hát szívem,
Jézus, szerelmes Istenem!
Nem hogy mennyekbe üdvözíts
Vagy kárhozatra ne taszíts,
Nem mert jutalmad áhítom,
De mint Te engem, Jézusom,
Szeretlek most s mindenkoron,
Csak, mert Királyom vagy nekem,
CSAK, MERT TE VAGY AZ ÉN ISTENEM!”

Igen, aki Istent szereti, önmagáért szereti. Természetesen hiszi a mennyet és nem kételkedik a pokol létében sem, de nem ez a gyökere hitének, még kevésbé szeretetének.

Istenszeretetünk forrása maga az Isten a teljességgel birtokolt tökéletességével, örökkévalóságával együtt.

Unalmas élet a halhatatlan élet?

Az életet sokféle hasonlattal lehet érzékeltetni akár az időben, akár az örökkévalóságban képzeljük el, de azt gondolni, hogy „állóvíz”, semmiképpen. Az élet folyó, mely soha nem áll meg, benső lényege a változás, a mozgás. Az élet és az unalom egymást kizáró fogalmak. A halálon túli élet, melyről feltételezzük, hogy örök, nem képzelhető „állóvíznek”, nem lehet unalmas.

„Az örökkévalóság nem mozdulatlanságba, tétlenségbe meredt egyhangúság; nem az élet elakadása, hanem ellenkezőleg, a legteljesebb tartalmú, leggazdagabb és legintenzívebb élet... mely átöleli az igazság teljes birodalmát, akarát, mely odaadásban, elhatározottságban hiánytalanul érvényre juttatja mindazt, ami jó és szép és szent, ami szeretetreméltó és kívánatos” – tanítja a teológus Schütz Antal. Minderre Isten a garancia, aki az abszolút Igazság, a maradéktalan Jóság, a végtelen Szépség, aki az ember végtelen akarati, értelmi és szív-vágyát teljesíti be. Ő oly elképzelhetetlenül „gazdag”, hogy egy örökkévalóság is kevés megismeréséhez és a szeretetben történő „birtoklásához.”⁷⁰

Vajon mennyi idő kellene egy embernek, ha nem halna meg, megismerni a jelenleg feltárt világegyetemet? Ezer évek sem lennének elegendők, amikor még mindig újabb és újabb tények kerülnének szeme elé és töltenék el csodálkozással szívét. – Így nyer bizonyosságot, hogy Isten, az örök és tökéletes Valóság megismerése és szeretése unhatatlanul tölti be halhatatlan életünket.

Thorton Wilder írja „Szent Lajos király hídja” című regényében: „Van az elevenek országa meg a holtak országa, s a híd a szeretet; csak az marad meg, az az élet egyetlen értelme.”⁷¹ Igen, hit és remény elmúlik, egyedül a szeretet marad meg, mint híd az itt maradtak és az elmentek között. És ez a híd nem szakad le. Ezt a halál sem képes lerombolni. Mire gondolok most?

A szeretet a legistenibb és a legemberibb bennünk. Halhatatlan életünkkel egy. A szeretet élő kapcsolat szeretteinkkel. Megszűnnek ezek a kapcsolatok? Ez annyit jelentene, hogy megszűnik életünk tartalma. Tovább él a szeretet és „az üdvözültek Istenben meglátják a teremtést és a természetfeletti világot, tehát az Úr Krisztust, szent Anyját és a szenteket is, és a küzdő egyházat és annak tagjai felől mindazt, ami szeretetük és érdeklődésük tárgya lehet... Tehát arra a gyakran feltett kérdésre: *az üdvözültek ismerik-e bajainkat és gondolnak-e ránk, a leghatározottabb igennel kell felelni.*” (Schütz Antal)

És most arra gondolok, nem hogy nem unalmas az odatúli élet, hanem rendkívül színessé teszi mindazt, amit megtudunk itt maradott szeretteinkről. Szülő kíséri figyelemmel gyermekeinek sorsát, unokáit, leszármazottait. Hogyan csordogál, folyik életük, mely családokkal egyesül, miként öröklődik a vér és szellem, amely a családot jellemezte? Nyilván nem aprólékos tudásról van itt szó, hanem életünk lényeges alakulásáról.

Ezen feltevésünket igazolja a katolikus egyház gyakorlata, midőn mi imádkozunk az elmentekért, sőt hozzájuk, kérjük, gondoljanak ránk. Tehát a keresztény hitvilágban valóban él a szeretet, mint híd az ég és föld lakói között.

De a mindennapi élet is erről tesz tanúságot, amikor öntudatlan meggyőződéssel valljuk, szinte mindenki vallja azt, amit Wass Albert embere az országút szélén mond el elhunyt feleségének történetét mesélve:

⁷⁰ Schütz Antal: AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁG (Szent István Társulat, 1937. Budapest 82. o. 216. o.)

⁷¹ Thorton Wilder: SZENT LAJOS KIRÁLY HÍDJA (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1957. 169. o. Fordította: Kosztolányi Dezső)

„Nem tudom, maga hogyan van ezzel, de én hiszem azt, hogy Anna (a felesége) még tudott arról, ami ott folyt a toron. Mert én azt hiszem, hogy aki meghal, az még sok mindről tud azután is. Nem háborúkról és nem országos dolgokról, de azokról, akiket szeretett, és meghallja a hozzá intézett szavakat, és örvend azoknak. Én hiszek abban, hogy Anna ott volt akkor köztünk a toron, és megkönnyezte az Ilonka levelét, és örvendett annak, amit András mondott. Mert az ember meghal, igaz. De van valami az emberben, ami nem hal meg, és ez a szeretet és a hűség. És Annában több volt abból, ami nem hal meg, mint ami meghal.”⁷²

Vajon nem a mindennapi ember gondolat- és érzésvilágát fogalmazta meg az a székely ember az országút szélén? Ki nem érzi az ő „Annájáról”, hogy több volt benne, ami nem hal meg. És szól hozzá és reméli, ő hallja.

Halhatatlan élet vár ránk, nem hiába vágyunk utána. Nyugodtak lehetünk, tudunk majd benne mit kezdeni. Unalomtól nem kell félnünk.

⁷² Wass Albert: JÖNNEK. EMBER AZ ORSZÁGÚT SZÉLÉN. (Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely 198. o.)

És addig?

Állandóan jelenében él az ember. E jelenből azonban visszatekint a múltba, és előrenéz a jövőbe.

Kíváncsi a múltban a kezdetre: honnan a lét és az élet? – Nemrég ilyen múltkutatás hírért olvashattuk. 2005. július 4-én a Deep Impact űrszonda a 133 millió kilométer távolságban lévő megcélzott üstökösbe sikeresen becsapódott. Az üstökös 4,5 milliárd éves benső anyagáról kapott ismeretekből szeretnék a tudósok bővíteni tudásukat az élet keletkezéséről illetően. – Az ilyen kutatást természetesnek vesszük, sőt csodáljuk, figyelemmel kísérjük.

Legalább ennyire természetes, amikor az ember jelenéből a jövőbe néz (futurológia), sőt a lehetetlent feszegeti, amikor kérdezi: mi lesz a halál utáni jövőben? Izgalmas kérdés a „honnan, hogyan lett az élet”, ám nem kevésbé természetes és izgalmas az a kérdés sem, hogy „hová, és mi lesz az étellel”, halálom után életemmel?

Könyvünk elején találkoztunk a Mester kérdésével: **ÉS AZUTÁN?**

A kérdés nem maradhat válasz nélkül. Ám ha választ adunk, akkor nem érdektelenebb hangsúllyal jelenik meg egy másik kérdés: **ÉS ADDIG....?**

Igen, addig, amíg elérünk a halál küszöbéig, addig hogyan élünk? Az „addig” kérdésre adott választ alapvetően meghatározza az „azután”-ra adott válasz.

Tulajdonképpen három válasz lehetséges. Az egyik: **„nem érdekel!”** Ez a válasz méltatlan az értelmes emberhez. Különben is a „nem érdekel” elnyomni törekszik legemberibb ösztönünket, hallatlanná akarja tenni a szót, amely „nem akarok meghalni” kiáltja, örökké akarok élni! A közömbösség páncélját előbb-utóbb szétéri a benső végtelent akaró vágya. Ám annak, akit valóban nem érdekel az „azután”, azt nem érdekli az „addig” tartó életútja sem.

A második válasz kemény: **„a semmibe hullok!”** Igen, ez is lehet válasz. Bátorság kell hozzá. Saját életem, szeretteim élete, minden, amit tettem, értékeltem, a semmibe enyészik el. (Közben meg kell kérdezni, el lehet képzelni a teljes megsemmisülést? Képes az ember gondolatában, képzeletében megjeleníteni a „semmit”? Sikerült ez eddig valakinek, vagy ezután sikerülni fog?!)

Aki így gondolkodik, annak életútját „addig” szorongás fogja kísérni. A tudat, hogy véglegesen eltűnök, azt sugallja, hogy nincs cél. Ha pedig semmi cél vagy éppen a cél a semmi, akkor mi értelme az emberi életnek? A munkának, a szerelemnek, a szeretetnek? Miért legyek jó és miért szenvedjek? A „semmibe hullok” válasz árnyékként kíséri minden örömünket; megkérdőjelez minden értéket, ha egyáltalán érték az érték, ha mindent semmibe lök a halál. A „semmibe hullok” hit (mert ez sem bizonyított bizonyosság), elerőtlenít, depresszióba vagy örültségbe kergethet „addig”, míg át nem kell lépni a küszöböt, amely után a semmi szakadéka vár (ki tudja?!), mégis, talán az örökkévalóság ténye vár?

„És azután?” kérdésre a harmadik válasz: **„örökké élek!”** Amint ezt értelmes bizalommal tudja hinni az ember, abban a pillanatban nem kikerülhetetlen végzetként áll előtte a halál, hanem olyan kapuként, amelyen át kell lépni (persze nem lesz az a lépés könnyebb, mint a születés, amikor e világba léptünk). A kapun átlépni annyi, mint folytatni a 30, 60, 70 évvel előbb megkezdett életünket más létmódban. E lépést nem kell sem siettetni, sem késleltetni, nyugodtan éljük életünk és építjük, hiszen az időben és térben megvalósított testi-lelki életünk folytatódik.

Ha van örökélet, van értelme mindennapi életünknek!

Ha van örök élet, akkor a tetteknek súlya, a gondolatoknak távlata, az érzéseknek muzsikája, a kapcsolatoknak a szeretetben halhatatlan jövője van!

Ha van örök élet, akkor az ezerszer kétségbevont Igazságnak, az ezerszer megkérdőjelezett Jóságnak, az ezerszer megcsúfolt Szépségnek van gyökere: az Örökkévalóság, és van ege, az Örökkévalóság, amelyben hervadhatatlanul virágozhatnak ki, és legyőzhetetlenül jutnak érvényre.

Ha bízom örök életben,
akkor nagyra értékelem a magam és mások életét,
akkor felelősséggel dolgozom önmagamon,
hiszen önmagam viszem át a „kapun”,
akkor felelősséggel törődöm a rámbizottakért,
hiszen örök jövőn dolgozom,
és a munkám, legyen az fizikai vagy szellemi,
oly világon dolgozik,
amelyre újjáteremtés vár,
„új ég és új föld” alakul, mint méhben a magzat.
Az idő méhében én magam is,
mielőtt az időtlen örökbe meg nem születtek.

Az örök életbe vetett értelmes bizalmam a világba vetett bizalomnak forrása. Hiszen az ember elszakíthatatlan kapcsolatban áll a világgal, így az ember feltámadása egyrészt minden ember feltámadását jelenti, másrészt az egész világmindenség újjáteremtését.

Örökké élünk –
Bizalommal hiszem és ezzel a bizalommal
temetem halottjaimat, szólok hozzájuk.
Kérem őket, tisztelem s szeretem őket.
Így hiszem,
temetésemem magam nem leszek ott,
csupán egy test lesz a koporsóban.

Örökké élünk, – igen „másvilág” lesz az, mert jellege szükségképpen különbözik mostani tapasztalásainktól. És „odatúli” lesz, mert abban az életben idő és tér nem játszik szerepet. Minden hasonlat sántít, és az „odatúli” „másvilágról” beszélni mindig csak töredékes, homályos, amit mondani tudunk. Ám ténye, valósága nem kétséges.

Számunkra elgondolhatatlan állapot, de elgondolható-e, elképzelhető-e számunkra a jelenleg ismert mikrokozmosz és a makrokozmosz? Elképzelhetetlen voltuk ellenére bizalommal elfogadjuk létezésüket és hogy olyanok, amilyenek. Miért ne ajándékozhatnánk meg bizalmunkkal a halált követő létet, életet és annak azt a minőségét, melyet így is lehet jellemezni: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív fel nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt.” (1Kor, 2,9)

Ha van örökkévalóság,
akkor a vallásban megélt hit, remény,
szeretet-kapcsolat Istennel,
személyes találkozássá tökéletesül,
a hit lát, a remény birtokol,
a szeretet szeretettjével egyesül,
amint a véges képes a Végtelennel.

ÉS ADDIG? – tettük fel a kérdést. Végiggondoltuk a három választ. Kérdem e könyv olvasóját, hallgat-e szíve suttogására, embervolta ujjongva kiáltani tudja-e: örökké élek! És ha bizalommal tudja ezt hinni, akkor „addig” az évtizedek, az évek (vagy talán hónapok csupán?) értelmesen, örömben gazdagon, halhatatlan jövőt kívánva telnek majd.

Van-e szava, válasza arra a kérdésre: ÉS AZUTÁN? Bízom talált szavakat, melyek vallomását, mélyből eredő bizalmát elmondják. Talán ahhoz hasonlóan, ahogy Prohászka Ottokár fejezte ki olthatatlan vágyát az Örökkévalóság iránt.

„Ó Örökvalóság, te kikutathatatlan mélység, te mérhetetlen magasság, te tengere s örvénye a lelkemnek! Feléd evezünk! Te húzasz, te vonasz; senki sem állhat ellent vonzalmaidnak; akár akar, akár nem feléd menni, karjaidba rohanni kényszerül; te elnyelsz nemzedékeket s nemzeteket...

Húsz, harminc, negyven, ötven, hatvan évnek tán többnek is, de mindig kurta időnek repülő hidján megyek az örökkévalóság partjára. Az örökkévalóság kapujához, mint diadalívhez akarok érkezni, ne nyomódjék ott lelkemre az örök rabság igája, hanem adja nekem ott az Örök Bíró az örök élet koszorúját.”⁷³

„És addig?” – tolul ismét fel a kérdés. Ha él bennünk a vágy az örökkévalóság után, ám majd belefulladás az elmúlás tengerébe, akkor újra kérdezzük, mint tegyük? Mondjuk és tegyük, amit Mécs László versben írt meg:

⁷³ Prohászka Ottokár ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI (Szent István Társulat, Budapest 1929. IX. kötet 20. o.)

Verni kezdem az aranyhidat

A költő kérdésekkel faggatja az őt körülvevő világot.

„Meggérdeztem a fecskéket, fülemüléket: miért?

– Azért jöttünk, hogy tovatünjünk.

Meggérdeztem a vágyakat, virágokat: Miért?

– Azért jöttünk, hogy tovatünjünk.”

És megkérdezi a folyókat, viharokat, a kacagó tavaszokat, jégpáncélos teleket, a Napot, Holdat, csillagrendszereket... Mind azt válaszolja neki: azért jöttek, hogy tovatünjenek.

Meggérdezi a költő a bölcseségeket, eszméket, vallásokat, a bölcsőket és koporsókat, miért? Ugyanaz a válasz: azért jöttek, hogy tovatünjünk.

„Meggérdeztem végül az Istent.

– Én nem jöttem és nem megyek,

én nem voltam és nem leszek:

én Vagyok!

Mi vár itt én reám?

Bölcső-csónakon jöttem, koporsó-csónak vár rám.

Eszmék emlőin nőttem, ereimbe csempészték az elmúlást...

Tavaszok voltak pajtásaim, viharokkal cimboráltam.

Nem akarok elmúlni cimboráimmal.

Kapaszkodnám a fecskék szárnyába,

de a fecskék tovatünnek.

Megnyergelném fiúk nyihogó tombolását,

de a fiúk tovatünnek.

Lányok bimbózó bájain tutajoznák,

de a lányok tovatünnek.

Mi vár itt én reám?

Aranyhidat verek hitből, reményből, szeretetből.

Az elmúlás erecskéi, csermelyei, folyói felett

tavaszok, eszmék, filozófiák felett,

emberek, Nap, Hold, csillagrendszerek felett,

az elmúlás tengere felett,

arany-hidat verek Ahhoz,

aki nem jött és nem megy,

aki nem volt és nem lesz,

aki Van!⁷⁴

Igen halljuk az elnémíthatatlan szót. Bennünk kiáltoz, olykor suttog csupán, de legmélyebb énünkéből szólal meg: nem akarok meghalni! S halhatatlan életre vágyik ösztöneinek legerősebbike, a vallási érzék – sensus numinis –, mit tegyünk, tehetünk mást, mint ami emberi természetünknek leginkább megfelel:

⁷⁴ MÉCS LÁSZLÓ ÖSSZES VERSEI (Szent István Társulat, Budapest 1940.)

hinni, remélni, szeretni!
A hit fénybe vezet, a remény erőt ad,
hogy szeretetben, a szeretet által
partjára érjünk a Végtelennek.

ÖRÖKKÉVALÓSÁG!
HALHATATLAN ÉLET.
NEM HIÁBA SUTTOG
ÉS KIÁLT UTÁNAD LELKEM!

ISTEN!

Irodalomjegyzék

Alszegehy Zoltán: AZ EMBER JÖVŐJE (Róma, 1981)

Bernard Bolzano: A LÉLEK HALHATATLANSÁGA, AVAGY ATHANAZIA (Szent István Társulat, Budapest, 2001)

Boros László: A HALÁL MISZTERUMA (Vigilia Kiadó, Budapest, 1998)

Boros László: MEGVÁLTOTT LÉT (Vigilia Kiadó, Budapest, 1993)

Gál Ferenc: AZ ÖRÖK ÉLET REMÉNYE (Szent István Társulat, Budapest 1974.)

KATOLIKUS EGYHÁZ KATEKIZMUSA (Szent István Társulat, Budapest)

A II. VATIKÁNI ZSINAT TANÍTÁSA (Szent István Társulat, Budapest 1976)

Rahner: TEOLÓGIAI KISSZÓTÁR (Szent István Társulat, Budapest, 1980)

Rahner: A HIT ALAPJAI (Szent István Társulat, Budapest, 1983)

Schütz Antal: AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁG (Szent István Társulat, Budapest, 1937)

Wolhart Pannenberg: MI AZ EMBER?! (Egyházforum, Budapest-Luzern, 1991)